

ԱՆԱՀԻՏ ԱՐՆԱՈՒԴՅԱՆ

ՄԱՐԻՆԵ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ 2

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

*Երաշխավորված է ՀՀ կրթության, գիտության,
մշակույթի և սպորտի նախարարության կողմից*

Անահիտ Արնաուդյան

Մարինե Մանուկյան

ՄԱՅՐԵՆԻ 2

մեթոդական ձեռնարկ

Առանձնահատուկ շնորհակալություն ենք հայտնում «Վարդանանք» կրթահամալիրի դասվարներ Մերի Թոռունյանին, Լաուրա Խաչատրյանին, Աստղիկ Արշակյանին «Մայրենի 2» դասագրքի ստեղծման աշխատանքներին աջակցելու, ուսումնական նյութերն ու առաջադրանքները բնական ուսումնական միջավայրում դիտարկելու համար:

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Հասարակության նորացումն ինքնին ենթադրում է կրթության նորացում, իրական շրջադարձ դեպի մարդը, անհատը, նրա սոցիալականացման խնդիրները, նրա համամարդկային և ազգային արժեքները.

- մարդակենտրոնություն,
- մարդու իրավունքների պաշտպանություն,
- հանդուրժողականություն,
- էկոլոգիական անվտանգություն,
- սոցիալական համերաշխություն

Ոչ ոք չի կասկածում մարդուն որպես բարձրագույն արժեք, որպես չափանիշ ընդունելու, նրա ազատ զարգացման, իր անձնային որակների, ընդունակությունների, ներուժի ու հետաքրքրությունների հաշվառման ու պահանջմունքների իրագործման իրավունքների ճանաչման անհրաժեշտությանը: Ակնհայտ է նաև հասարակության համար մանկավարժի մասնագիտական առաքելության կարևորությունը:

Այսօր դպրոցի ուսուցիչների համար ոչ միանշանակ և բարդ իրավիճակ է ստեղծվել: Մանկավարժական գիտության և իրականության մեջ լուրջ փոփոխություններ են տեղի ունեցել, որոնք հետևանք են տեղեկատվության դարաշրջանի: Այդ փոփոխություններն անխուսափելորեն հանգեցրել են նոր ուղղությունների, կազմակերպման ավանդական ձևերի կատարելագործման:

Կրթության համակարգը կոչված է ապահովելու.

- սերունդների պատմական ժառանգության փոխանցումը,
- ազգային մշակույթի պահպանումը, տարածումն ու զարգացումը,
- համաշխարհային մշակույթի յուրացումը, միջմշակութային և միջանձնային հարաբերությունների զարգացումը,
- նոր սերնդի ամբողջական աշխարհընկալման և գիտական աշխարհայացքի ձևավորումը,

- համակարգային և ստեղծագործաբար մտածելու հմտության ձեռքբերումը՝ հասնելով կրթության բարձրագույն մակարդակի, ուսումնառության ողջ կյանքի ընթացքում և շարունակական ինքնակատարելագործման գիտակցության:

Կրթության զարգացման ժամանակակից միտումներին համապատասխան ուսուցչի մասնագիտական կոմպետենտությունն ու կուլտուրան դիտարկվում են որպես կոմպետենցիաների ինտեգրված բազմաբովանդակ, բազմագործառութային ամբողջություն, որոնց միջոցով իրականացվում է ուսուցչի ուսումնադաստիարակչական, տեղեկատվական, հաղորդակցական, հանրամշակութային գործունեությունը:

Այսպիսով, հանգում ենք նորացող հասարակության պահանջները գիտակցող, ակտիվ գործող անհատի ձևավորման անհրաժեշտությանը, որ գտնվում է մշտապես ընդլայնվող միջմշակութային փոխազդեցությունների ոլորտում, հարմարվում է փոփոխվող և անհատականության զարգացման համար բարենպաստ միջավայրին:

Կրկին ու կրկին համոզվում ենք, որ հասարակության շարքերն օրեցօր համալրող շրջանավարտ քաղաքացին պետք է ունենա քննադատական մտածողություն, լինի ճկուն, նախաձեռնող, հայտնի սեփական տեսակետն այս կամ այն երևույթի, փաստի վերաբերյալ, զինված լինի համապիտանի կարողություններով, ի վիճակի և պատրաստակամ լինի ակտիվորեն ներգրավվելու իր արժեքների, սկզբունքների, դիրքորոշումների, իրավունքների պաշտպանության գործին:

Ուստի, անհրաժեշտություն է առաջանում կրթել և դաստիարակել մի այնպիսի սերունդ, որը հասարակական կյանքում կլինի մասնակցային՝ ներմուծելով այնտեղ մնայուն արժեքներ:

21-րդ դարում որպես կրթական պահանջ ձևակերպվում է ոչ միայն գիտելիքներ կուտակելու, այլև ուսումնառության ընթացքում չափելի և իրատեսական արդյունք գրանցելու, քննադատական մտածողություն, վերլուծական և ստեղծագործական հմտություններ զարգացնելու օրախնդիր պահանջ:

Տեղեկատվությունն օրեցօր բազմապատկվում է, իսկ գիտությունը՝ հնանում, ուստի, հարկավոր է սովորողին զինել այնպիսի հմտություններով, որոնք նրան հնարավորություն

կտան իր աշխատանքին ստեղծագործաբար մոտենալ, իր առջև ծառայած խնդիրներին տալ այլընտրանքային լուծումներ, պարբերաբար թարմացնել գիտելիքները:

Ամրագրելով կարողունակահեն մոտեցումը՝ հանրակրթության պետական նոր չափորոշիչը մանկավարժների ուշադրությունը բևեռել է ակտիվ սովորողի՝ որպես ուսումնական գործընթացի իրավասու սուբյեկտի վրա՝ նրան դիտարկելով որպես գործընթացի ակտիվ մասնակից, սեփական կրթության համահեղինակ, շփման մեջ ազատ, իր տեսակետն առաջ տանող, ինքնավստահ, իր և ուրիշների իրավունքները հարգող, նախաձեռնող, հանդուրժող, համագործակցող, առողջ քննադատություն լսող անհատ:

Միայն գիտելիքների վրա հիմնված ուսումնառությունը չի կարող լուծել վերոնշյալ խնդիրները, քանի որ գիտելիքահեն ուսուցում իրականացնում է հիմնականում ուսուցիչը՝ գիտելիքներ փոխանցող իր գործառույթով:

Մինչդեռ կարողունակությունների վրա հիմնված ուսուցումը սովորողին տալիս է ազատություն, պատասխանատվություն, իր նպատակներն ինքնուրույն սահմանելու, իր քայլերը պլանավորելու, հետազոտություն կատարելու, դրանք ընկերների և դասավանդողի հետ քննարկելու, համագործակցելու, վերլուծություն կատարելու, հետադարձ կապ ապահովելու հնարավորություն՝ արդյունքում արձանագրելով ուսման որակի բարելավում:

Կարողունակահեն ուսուցումը ինքնաբացահայտման, սխալների վրա սովորելու մոտեցում է որդեգրել, իմաստալից իրավիճակ, երբ սովորողը կարող է զարգացնել համապիտանի կարողություններ՝ քաջ գիտակցելով իր կրթության տեսլականը: Կարողունակությունները դիտվում են որպես գործիք առավել ընդհանրական որակներ ձևավորելու համար: Վերջնարդյունքը ոչ թե տվյալ առարկայի հաջող յուրացումն է, այլ՝ կարողունակությունների ձևավորումը: Կարողունակությունները միայն տվյալ պահի համար չեն. դրանք պետք են սովորողին ամբողջ կյանքի ընթացքում:

Հանրակրթության կարողունակությունները ձևավորվում են սովորողի ուսումնառության ընթացքում ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի, սովորողի կողմից ուսումնական առարկաների ծրագրերի բովանդակության յուրացման, ինչպես նաև ուսուցման գործընթացում դաստիարակության միջոցով և բխում են հանրակրթության հիմնական նպատակներից:

Միջնակարգ կրթության հիմնական կարողունակություններն են՝

- 1) լեզվական գրագիտություն և կարողունակություն.
- 2) սովորել սովորելու կարողունակություն.
- 3) ինքնաճանաչողական և սոցիալական կարողունակություն.
- 4) ժողովրդավարական և քաղաքացիական կարողունակություն.
- 5) թվային և մեդիա կարողունակություն.
- 6) մշակութային կարողունակություն.
- 7) մաթեմատիկական և գիտատեխնիկական կարողունակություն.
- 8) տնտեսական կարողունակություն.

Յուրաքանչյուր առանցքային կարողունակություն, որպես կանոն, կարող է գերակա լինել դասավանդող այս կամ այն առարկայում, ինչպես, օրինակ՝ «Մայրենի» առարկայում **լեզվական գրագիտություն** կարողունակությունը: Սակայն բոլոր կարողունակություններն մի ամբողջական համակարգ են՝ միջառարկայական և ինտեգրված կապերով:

Հանրակրթության պետական չափորոշիչն իր ռազմավարական նոր մոտեցումների շրջանակում բարձր պահանջներ է դնում նաև դասագրքերի առջև՝ որպես կարողունակություններ ձևավորող, մոտիվացնող և արժեքներ փոխանցող լավագույն միջոցի:

Այդ է պատճառը, որ «Մայրենի -2» դասագրքի ստեղծման գործընթացում, որպես կրթության կարևոր առանցք, կարևորել ենք ուսման նկատմամբ շարժառիթի և արժեքների ձևավորման հարցը:

«Մայրենի -2» դասագրքի հիմքում, որպես արդիական պահանջ, ընկած է հանրակրթության պետական չափորոշչով սահմանված ութ առանցքային կարողունակությունների վրա հիմնված ուսուցումը՝ տարրական դպրոցի չափորոշչով սահմանված վերջնարդյունքների ապահովմամբ:

ԶԵՌՆԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ

Սույն մեթոդական ձեռնարկը որոշակի ուղենիշ է «Մայրենի-2» առարկան դասավանդողների համար և նպատակ ունի նրանց աջակցելու աշխատել նոր չափորոշչով, ըմբռնելու

կրթական դաշտի նոր մարտահրավերներն ու առաջնահերթությունները, նպաստելու դասագիրքը հասկանալուն, ճիշտ և արդյունավետ գործադրելուն, սովորողների ուսումնառության արդյունավետությունը բարձրացնելուն:

Դասագրքերին կից մեթոդական ձեռնարկները միշտ էլ պահանջված են եղել, սակայն դրանց դերն ու նշանակությունն, ըստ էության, պարբերաբար փոխվում են, քանի որ ներկայացվում են նոր դասագրքեր, որոնք իրենց կառուցվածքով, բովանդակությամբ, նպատակներով և խնդիրներով տարբերվում են նախորդներից՝ պայմանավորված կրթական դաշտը կանոնակարգող տարբեր նորմատիվային փաստաթղթերով, նոր պահանջների, պայմանների թելադրմամբ և նոր իրողություններով:

Ձեռնարկը զգալիորեն բարձրացնում է դասագրքերի օգտագործման արդյունավետությունը, քանի որ շատ դեպքերում ուսուցիչը դժվարանում է կանխատեսել հեղինակի կամ հեղինակների մտահղացումները, բացահայտել մեթոդական հնարների կամ մոտեցումների՝ նրանց կողմից գործադրման անհրաժեշտությունը: Ձեռնարկն այս առումով միջնորդի դերակատարում ունի, քանի որ օգնում է լուսաբանելու դասագրքի մեթոդական կառուցվածքը, նպաստում դրա արդյունավետ կիրարկմանը:

Յուրաքանչյուր ուսուցիչ, որը հարազատ է իր դասավանդած առարկայի գիտական սկզբունքներին, առաջնորդվում է կրթական նորարարական գաղափարներով, աշխատանքին մոտենում է ստեղծագործաբար, ձգտում է կատարելագործել իր մասնագիտական որակները՝ ձևավորելով աշխատանքի սեփական ոճ, միանշանակ հաջողում է իր աշխատանքում, եթե օգտվում է դասագրքերին կից ուսումնաօժանդակ նյութերից՝ ուսումնառությունը դարձնելով առավել հետաքրքիր, բազմազան և արդյունավետ:

Մեթոդական ձեռնարկը բաղկացած է յոթ բաժնից, որոնք շաղկապված են օրգանական ընդհանուր կապերով, սակայն յուրաքանչյուր բաժին ունի բովանդակային ու կառուցվածքային առանձնահատկություններ և յուրովի է մեկնաբանում դասագրքի մեթոդական ապարատը՝ օգնելով ուսուցչին կողմնորոշվել դասագրքում:

Ձեռնարկում զետեղել ենք հետևյալ ենթաբաժինները.

- **բաժին I.** «Մայրենի-2»-ի առարկայական ծրագիր,

- **բաժին II** . Խաչվող հասկացություններ,
- **բաժին III**. «Մայրենի-2» դասագրքի կազմման սկզբունքներն ու առանձնահատկությունները,
- **բաժին IV**. «Մայրենի-2» դասագրքի բովանդակային քարտեզը,
- **բաժին V**. «Աշխատենք այսպես» (ուսուցման որոշ մեթոդներ և հնարներ),
- **բաժին VI**. Գնահատում,
- **բաժին VII**. Դասերի պլանավորման նմուշօրինակներ:

ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարի
2022 թվականի նոյեմբեր 24-ի N 65 Ն հրամանի

ՄԱՅՐԵՆԻ

2-ՐԴ դասարան

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Հիմնական նպատակներ
<ol style="list-style-type: none">
1. ամրակայել հաղորդակցական և համագործակցային կարողությունները
2. ձևավորել ինքնակազմակերպման հմտություններ
3. զարգացնել կամային որակներ
4. հարստացնել բառապաշարը, զարգացնել բանավոր խոսքը
5. զարգացնել կարդալու և գրելու կարողությունները
6. զարգացնել հոգեկան գործընթացները
7. ընդլայնել աշխարհաճանաչողական գիտելիքները
Վերջնարդյունքներ
<ol style="list-style-type: none">
1. Մտքերն արտահայտի պարզ, հասկանալի՝ հավատարիմ մնալով թեմային:
2. Լսի հրահանգեր, իրեն ուղղված խոսքը և արձագանքի:
3. Ձևակերպի հարցեր լսածի, տեսածի, զգացածի, ընթերցածի, իրեն հետաքրքրող հարցերի մասին:
4. Ունկնդրի գրական և ոչ գրական տեքստեր, պատասխանի հիմնական բովանդակության վերաբերյալ հարցերին:
5. Հասկանալով և պահանջվող արագությամբ ընթերցի արձակ և չափաժող գրական տեքստեր, բացատրի որոշ բառերի իմաստը համատեքստում:
7. Ընթերցի ոչ գրական պարզ տեքստեր տեղեկատվություն ձեռք բերելու և ժամանցի համար, խոսի ընթերցածի բովանդակության մասին:
8. Ունկնդրածի կամ ընթերցածի վերաբերյալ հույզերն ու մտքերը արտահայտի խոսքի, ինչպես նաև ժեստերի, դիմախաղի, մարմնի լեզվի միջոցով:
9. Ձևակերպի հետազոտական պարզ հարցեր:
10. Արտագրի ոչ մեծ տեքստեր, կատարի տրված առաջադրանքները:
11. 2 - 4 նախադասությամբ գրավոր արտահայտի իր հույզերը տեսածի, լսածի, դիտածի

վերաբերյալ:

12. Ճանաչի բառը որպես պատկերավորման միջոց:
13. Խոսքի մեջ առանձնացնի հոմանիշ և հականիշ բառերը:
14. Ճանաչի բառի հիմնական բաղադրիչները (արմատ, ածանց):
15. Ճանաչի կետադրական նշանները (վերջակետ, ստորակետ, բուֆ, չակերտներ):
16. Համագործակցի ընկերների հետ՝ պահպանելով բարեվարքության և խմբային աշխատանքի սահմանված կանոնները:
17. Սիրի ինքն իրեն, իր ընտանիքը, հարգի ընկերներին, ուսուցիչներին, հոգատար վերաբերմունք դրսևորի մարդկանց և շրջակա միջավայրի նկատմամբ:
18. Արժևորի մայրենի լեզվի դերը իր կյանքում, հաղորդակցվելիս պահպանի ուղղախոսական կանոնները:
19. Կարևորի բարությունը, կատարի հանրօգուտ աշխատանք:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող հասկացություններ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Պատմել իր, իր ընտանիքի կյանքի ու սովորությունների մասին, արտահայտել վերաբերմունք ընտանեկան ավանդույթների վերաբերյալ՝ ցանկության դեպքում օգտագործելով ընտանեկան ավրոմից լուսանկարներ, տեսաձայնագրություններ: 2. Ներկայացնել իր և մյուսների, ինչպես նաև տարբեր մարդկանց միջև առկա նմանություններն ու տարբերությունները, խոսել մարդկանց առանձնահատկությունների մասին: 3. Նկարագրել իր բնակավայրը, վերլուծել առկա խնդիրներն ու մտածել դրանց լուծման ուղիների մասին՝ կազմակերպելով խմբային քննարկումներ: 4. Քննարկել առողջության և դրա վրա ազդող գործոնների կապը, առաջարկել ուղիներ առողջության պահպանման և ամրակայման համար, պատրաստել նկարազարդ թռուցիկներ, պաստառներ, վահանակներ: 5. Արտահայտել մտքերն ու զգացումները՝ կիրառելով ինքնաարտահայտման տարբեր ձևեր և եղանակներ: 6. Արտահայտիչ արտասանել բանաստեղծություններ, իմանալ մանրապատում ստեղծագործություններ՝ հանելուկներ, շուտասելուկներ, սուտասելուկներ, պատմել տարբեր ժողովուրդների հեքիաթներ: 	<p>Օրինաչափություն Որոշակի սկզբունքով կրկնվող երևույթներ բնության և հասարակության մեջ:</p> <p>Պատճառ և հետևանք Պատճառահետևանքային կապերը կյանքում, բնության մեջ, ուսումնասիրվող գրական և ոչ գրական տեքստերում:</p> <p>Կառուցվածք և գործառույթ Ի՞նչ է, ինչի՞ համար է հարցերի միջոցով առարկաների, երևույթների ճանաչում և կիրառում ըստ նպատակի:</p> <p>Կայունություն և փոփոխություն</p>

<ol style="list-style-type: none"> 7. Հյուսել ոչ ծավալուն պատմություններ թեմատիկ նկարների, ունկնդրած երաժշտության, դիտած ֆիլմի, ներկայացման, նկարի, առաջադրված թեմաների վերաբերյալ, հորինել հեքիաթներ, պատմություններ: 8. Մասնակցել խմբային աշխատանքների՝ պատմություններ հորինելու, թեմատիկ աշխատանքներ ստեղծելու, փոքրիկ ուսումնասիրություններ կատարելու նպատակով: 9. Մասնակցել հոգեկան գործընթացների, մասնավորապես՝ ուշադրության, երևակայության, հիշողության զարգացմանը նպաստող, դերային, ուսումնական, շարժական, ժամանցային խաղերի՝ մտքերն ու զգացումներն արտահայտելով հնչյալ բառերի, այնպես էլ դիմախաղի, շարժումների, գույների, ձայների միջոցով: 10. Կարդալ գրական և ոչ գրական արձակ և չափածո տեքստեր, խոսել բովանդակության մասին: 11. Բացատրել ունկնդրած և ընթերցած տեքստի նորածանոթ բառերն ու արտահայտությունները, կիրառել դրանք խոսքում: 12. Վերարտադրել գեղարվեստական ստեղծագործությունը՝ նույնությամբ կամ ստեղծագործաբար՝ հետևելով դեպքերի զարգացմանը, հերոսների փոխհարաբերություններին: 13. Ստեղծել երկխոսություններ խոսքային տարբեր իրավիճակների վերաբերյալ, արտահայտել հույզերը բառերով, բառակապակցություններով և նախադասություններով՝ պատասխանելով հարցերին: 14. Վերլուծել ընթերցած տեքստի հերոսների վարքագիծն ու վերաբերմունքը տեքստում նկարագրվող իրադարձությունների նկատմամբ: 15. Ընթերցած և ունկնդրած տեքստից հարցերի օգնությամբ առանձնացնել հոմանիշ և հականիշ բառերը: 16. Խմբավորել բառերը ըստ կազմության՝ որոշելով բաղադրիչները (արմատ, ածանց): 17. Տեքստից հարցերի միջոցով առանձնացնել գործողություն, առարկա, առարկայի որակական և քանակական հատկանիշ ցույց տվող բառերը: 18. Որոշել նախադասության գլխավոր և երկրորդական ան- 	<p>Բնության մեջ, մարդկության պատմության մեջ մնայուն անփոփոխ և փոխվող, զարգացող երևույթները:</p> <p>Անհատ և հարաբերություններ</p> <p>Ինքնաճանաչում, սեփական դերի գիտակցում, պարտականությունների ստանձնում և իրավունքների իրացում:</p> <p>Ժամանակ և տարածություն</p> <p>Որտե՞ղ և ե՞րբ. տարբեր մարդկանց կենցաղը, անձնական պատմությունները, ձեռքբերումները, դերը որոշակի ժամանակաշրջանում և վայրում:</p> <p>Անհատական և մշակութային արժեհամակարգ</p> <p>Անհատ – հասարակություն փոխկախվածությունը, մարդու ստեղծած արժեքների ազդեցությունը:</p> <p>Զարգացում.</p> <p>Բնության և հասարակության մեջ բնականորեն կամ ուղղորդված փոփոխությունները, որոնք ապահովում են զարգացում:</p>
---	---

<p>դամները, ընդարձակել նախադասությունը՝ հարցերի օգնությամբ ավելացնելով հատկանիշ ցույց տվող բառեր:</p> <p>19. Խաղալ լեզվական խաղեր ստեղծել և լուծել գլուխկոտրուկներ, խաչբառներ:</p> <p>20. Կատարել ստեղագործական բնույթի արտագրություններ, փոխադրել ընթերցած և ունկնդրած փոքրածավալ տեքստեր, մի քանի նախադասությամբ գրավոր արտահայտել կարծիք, վերաբերմունք:</p> <p>21. Ստեղծել շնորհավորական բացիկներ ընտանեկան տարբեր տոների վերաբերյալ:</p> <p>22. Ստեղծել դասարանական գրադարան, կազմակերպել գրքերի ընթերցում, ներկայացում և համատեղ քննարկում՝ կարծիքներ և տպավորություններ փոխանակելով ընթերցածի վերաբերյալ:</p> <p>23. Ձևավորել ստեղծագործական անկյուն («դասարանական թատրոն», «արվեստանոց», «նկարահանման հարթակ», «ձայնագրման ստուդիա», «գովազդային գործակալություն», «ցուցասրահ» և այլն)՝ աշխատանքներ իրականացնելով ունկնդրած ստեղծագործության, ընթերցած գրքի բեմադրման, նկարազարդման, ձայնագրման, գովազդման ուղղությամբ:</p> <p>24. Ձևակերպել հետազոտական պարզ հարցեր, նկարագրել դրանց պատասխանները գտնելու հիմնական քայլերը, օգտվել առաջարկվող պաշարներից:</p>	
---	--

<p>Միջառարկայական կապեր</p>	
<p>1. Մանկական և գիտահանրամարչելի գրականություն. բանաստեղծությունների, հեքիաթների, պատմվածքների, առակների ունկնդրում և ընթերցում, մանրապատում ստեղծագործությունների ընթերցում և քննարկում, աշխատանք ոչ ծավալուն գիտահանրամատչելի տեքստերի շուրջ:</p> <p>2. Կերպարվեստ. տարբեր ոճերի և ժանրերի նկարների դիտում, դրանց շուրջ պատմությունների հյուսում, քննարկվող թեմաներով նկարների, տարբեր նյութերով աշխատանքների ստեղծում (խճանկար, ծեփում, ապլիկացիա, կոլաժ), ինքնաշեն գրքույկների նկարազարդում, պաստառների ձևավորում, ինքնաարտահայտում գույների միջոցով:</p>	

3. **Տեխնոլոգիա.** խմբային աշխատանքի միջոցով տարբեր նյութերով (սերմեր, թելեր, գործվածք, սովարաթուղթ և այլն) բեմադրությունների դեկորացիաների ստեղծում, ինքնաարտահայտում պատկերների միջոցով:
4. **Երաժշտություն.** քննարկվող թեմաների վերաբերյալ երգերի ունկնդրում, սովորում և կատարում, դերային խաղերի, բեմադրությունների երաժշտական ձևավորում, ինքնաարտահայտում հնչյունների և ձայների միջոցով:
5. **Մաթեմատիկա.** երկրաչափական պատկերների և մարմինների օգտագործմամբ ձևավորման աշխատանքների իրականացում, մարմինների, տարբեր առարկաների պատկերում, համեմատում և նկարագրում հատկանիշ ցույց տվող բառերով, ներկայացումների համար ձևավորում ստեղծելիս չափումների կատարում, առանձին մասերի գծագրում:
6. **Ֆիզկուլտուրա.** օրվա ռեժիմի, անձնական հիգիենայի պահպանման միջոցով սեփական անձի նկատմամբ հարգանքի և հոգատարության զարգացում, սեփական մարմնի կառուցվածքի ճանաչում, առանձին օրգանների և օրգան – համակարգերի աշխատանքի քննարկում:
7. **Թատրոն.** թատրոնի տարբեր տեսակների (սովերային, տիկնիկային, մատնային, երաժշտական, սովորական) կիրառմամբ ունկնդրած, ընթերցած ստեղծագործությունների և հորինած հեքիաթների ներկայացում բեմադրությունների միջոցով:
8. **Պար.** հնչյունների, շարժումների, պատկերների համադրում պարի մեջ, ինքնաարտահայտում շարժումների միջոցով:
9. **Ես և շրջակա աշխարհը.** բնության երևույթների, Երկիր մոլորակի առանձնահատկությունների, կենդանական և բուսական աշխարհի ուսումնասիրում, մարդկանց կյանքի/գործողությունների և մոլորակի փոխազդեցության վերլուծում, սեփական վարքի ու վերաբերմունքի փոփոխություն՝ հանուն անվտանգ կենսագործունեության: Դասարանում և տանը կանաչ անկյունների ստեղծում, բույսերի խնամք և դրանց աճի ուսումնասիրում՝ համապատասխան գրառումներ՝ նշանային պարզ համակարգի կիրառմամբ: Ընտանի կենդանիների խնամք (ցանկության և հնարավորության դեպքում), դրանց վարքի և առանձնահատկությունների ուսումնասիրում

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական ծրագրի վերջնարդյունքների հետ

S1, S3, S7, S8, S10, S12, S13, S14, S16, S17, S18, S21, S22, S24, S25, S26, S27, S28,

S29, S30, S31, S32, S33, S34, S35

ԽԱՉՎՈՂ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Խաչվող հասկացություններն առանցքային գաղափարներ են, որոնք ընդհանրական են տարբեր գիտությունների համար և օգնում են սովորողներին միավորել տարբեր առարկաներից ձեռք բերած գիտելիքները աշխարհի մասին մեկ ամբողջական պատկերացման շրջանակներում: Դրանք պետք է մեծ ուշադրության արժանանան դպրոցի բոլոր աստիճաններում, բոլոր առարկաների ուսուցման ժամանակ:

Ընդհանրական հասկացությունների ներդրման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է առարկայի առանձնահատկությամբ, սակայն վերոնշյալ խաչվող հասկացություններից ոչ բոլորն են պարտադիր ուսումնական տվյալ առարկայի շրջանակում: Դրանք հարկ է կիրառել՝ ըստ թեմայի նպատակահարմարության՝ հաշվի առնելով հաղորդվող թեմայի յուրահատկությունը:

Սակայն, որպես ընդհանուր պահանջ՝ հարկ է, որ բոլոր առարկաներում խաչվող հասկացություններն ընտրվեն ու կիրառվեն իրական կյանքի հետ համադրման համատեքստում:

Առարկայական ծրագրերում ներառված են տասներկու առանցքային գաղափարներ՝

- **Օրինաչափություն**
- **Պատճառ և հետևանք**
- **Մասշտաբ, համամասնություն, քանակ**
- **Կառուցվածք և գործառույթ**
- **Համակարգ և մոդել**
- **Էներգիա, նյութ**
- **Կայունություն և փոփոխություն**
- **Ջարգացում**
- **Անհատ և հարաբերություններ**
- **Ժամանակ և տարածություն**
- **Անհատական և մշակութային արժեհամակարգ**
- **Համաշխարհայնացում**

Հասկացություն	Նկարագրություն	Օգնող հարցեր
Օրինաչափություն	<ul style="list-style-type: none"> ➤ երևույթների միջև օբյեկտիվորեն գոյություն ունեցող պատճառահետևանքային անհրաժեշտ կապեր, փոխադարձ պայմանավորվածություններ ➤ որոշակի սկզբունքով կրկնվող երևույթներ հասարակության մեջ ➤ մարդու գիտակցությունից դուրս և նրանից անկախ բնության ու հասարակության մեջ տեղի ունեցող օբյեկտիվ գործընթացների արտացոլում ճանաչողության մեջ և գիտելիքների որևէ բնագավառում ➤ որևէ երևույթի պատմական զարգացման մեջ դրսևորվող (դրսևորված) օրենք և դրա հետևանքը՝ արդյունքը 	<p>Ի՞նչ եք նկատում: Ի՞նչն է օրինաչափ:</p>
Պատճառ և հետևանք	<ul style="list-style-type: none"> ➤ յուրաքանչյուր երևույթի անհրաժեշտաբար մեկ այլ երևույթի նախորդումը ➤ պատճառահետևանքային փոխազդեցություններ ➤ պատճառահետևանքային կապերի ուսումնասիրում՝ նոր իրադարձությունները կանխատեսելու և բացատրելու համար 	<p>«Ինչպե՞ս տեղի ունեցավ», «Ինչո՞ւ տեղի ունեցավ» «Ի՞նչը ստիպեց, որ տեղի ունենա», «Ի՞նչ պայմաններ էին դրա համար անհրաժեշտ»:</p>
Մասշտաբ, համամասնություն, քանակ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ մասշտաբը որևէ բանի հարաբերական մեծություն է, չափանիշ, չափի աստիճան ➤ համամասնության ու քանակի պատկերացումները սովորողին կօգնի հասկանալ իր կատարած աշխատանքի ծավալը՝ հարկ եղած դեպքերում՝ համեմատություններ, վերլուծություններ կատարել 	<p>«Ի՞նչ է, ի՞նչ չափով է, ինչպե՞ս է փոփոխվել ժամանակի ընթացքում»:</p>
Կառուցվածք և գործառույթ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ «Կառուցվածք» հասկացությունը տարրերի միջև եղած համակարգաստեղծ, օրինաչափ կապերի ու հարաբերությունների ամբողջություն է: ➤ Կառուցվածքայնությունը բնութագրվում է նաև կազմակերպվածությամբ և ինքնակազմակերպվածությամբ: ➤ Կառուցվածքը միևնույն խմբին կամ դասին պատկանող օբյեկտների բազմություն է՝ դրանց հատուկ գոյության ու գործառնության համընդհանուր սկզբունքներով: ➤ Գործառույթը կառուցվածքից բխող գործունեություն է: Փոխվում է կառուցվածքը, փոխվում են նաև դրանից բխող գործառույթները, կառուցվածքով են պայմանավորված շատ գործառույթներ: 	<p>Ի՞նչ է, ինչի՞ համար է, ինչպե՞ս են փոխկապակցված:</p>
Համակարգ և մոդել	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Համակարգը միմյանց հետ հարաբերություններ կամ որոշակի կապեր ունեցող տարրերի բազմություն է, որոնք միասին կազմում են 	<p>Ինչպիսի՞ն է համակարգը. միասնական, թե՞ տրոհվող:</p>

	<p>որոշակի ամբողջություն:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Համակարգի միջոցով սովորողն ունենում է ընդհանրական պատկերացում՝ նմանություններ ունեցող երևույթների մասին: ➤ Մոդելները համակարգի պարզեցված տարբերակներն են: Համակարգը՝ որպես օբյեկտ, հանդես է գալիս միայն իր տարրերով և դրանց անկրկնելի ու եզակի փոխազդեցությամբ: ➤ Յուրաքանչյուր համակարգ օժտված է կառուցվածքայնությամբ և բաղկացած է կոնկրետ քանակությամբ տարրերից: ➤ Համակարգին հատուկ է որոշակի կայունություն և հարաբերական ինքնուրույնություն, որով հանդես է գալիս ավելի մեծ համակարգի շրջանակում՝ ենթահամակարգի կարգավիճակով: 	<p>Որո՞նք են համակարգի բնորոշ հատկանիշները:</p> <p>Ինչպե՞ս են փոխկապակցված համակարգն ու մոդելը:</p>
Էներգիա, նյութ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Այն ամենը, ինչ տեսնում ենք մեր շրջապատում, նյութ է՝ կենդանի կամ անկենդան: ➤ Կենդանի նյութերը մշտապես ինքնանորոգ վում են, իսկ անկենդանները միայն փոփոխվում են արտաքին ուժի ազդեցությամբ: ➤ Մեր շուրջբոլորը նյութ է կամ էներգիա: ➤ Էներգիան նյութի հիմնական հատկություններից մեկն է, նրա շարժման չափը, շարժման հզորությունը՝ ուժը (ջերմության, լույսի, էլեկտրականության, մեխանիկական շարժման ձևով): 	<p>Ի՞նչ է նյութը, քանի՞ տեսակ է լինում:</p> <p>Ի՞նչ է էներգիան և ի՞նչ կապի մեջ է նյութի հետ:</p>
Կայունություն և փոփոխություն	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Կայունությունն ու փոփոխությունը բոլոր համակարգերի բնութագրիչներն են: Համակարգերը կայուն են, երբ բոլոր մուտքերն ու ելքերը հավասարակշռված են, որպեսզի ներքին գործընթացները կարողանան շարունակվել կայուն վիճակում: ➤ Փոփոխություն՝ տեղի է ունենում, երբ մուտքերն ու ելքերը հավասարակշռված չեն, այդ դեպքում առաջանում է կայունության փոփոխություն: ➤ Փոփոխությունը կարող է գրանցել առաջընթաց կամ հետընթաց: 	
Զարգացում	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Զարգացումը շարժման բարձրագույն տեսակ է, բնորոշվում է պարզից բարդ օրինաչափ անցումով: ➤ Զարգացումը այնպիսի փոփոխություն է, որի հետևանքով առաջանում է որակական նոր առաջադիմական վիճակ: 	<p>Ի՞նչ է զարգացումը:</p> <p>Արդյո՞ք ամեն փոփոխություն զարգացում է:</p>
Անհատ և հարաբերություններ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Անհատի կյանքը, համոզմունքները, արժեհամակարգը, անձնական, ֆիզիկական, մտավոր, սոցիալական, հոգևոր առողջությունը, մարդկային փոխ- 	<p>Ո՞վ եմ ես, ո՞վ ենք մենք</p>

	<p>հարաբերությունները ընտանիքում, ընկերական շրջապատում, համայնքում:</p> <p>➤ Անհատն այն մարդն է, որը բնութագրվում է տարբերիչ, միայն իրեն հատուկ հատկանիշների համալի թով, ում մեջ զարգացած է անհատակա-նությունը, ինքնուրույն, կատարելության հասած մարդն է, որը ակտիվորեն ճանաչում և վերա-փոխում է իրականությունը, իր ուրույն ներդրումն ունի հասարակության զարգացման առաջընթա-ցում, հաջողությամբ դրսևորվում է գործունեության տարբեր ոլորտներում:</p>	<p>Ո՞վ է պատմական ան-հատը, ո՞րն է նրա բնութագիրը:</p>
Ժամանակ և տարածություն	<p>➤ Տարածությունն ու ժամանակը որպես գոյության հիմնական բնութագրիչներ:</p> <p>➤ Գոյությունը լիարժեք ընկալելու համար անհրաժեշտ է «մոտենալ» տարածությանը և ժամանակին/ տար-բեր մարդկանց կենցաղ, նրանց պատմություններ, ճանապարհորդություններ, մարդկության պատմության շրջադարձային կետեր, հայտնագոր-ծություններ, գյուտեր, ինչպես նաև անհատների և քաղաքակրթության միջև հարաբերությունները, դրանց փոխկապակցվածությունը տվյալ անձի, ազ-գի և մարդկության տեսանկյունից:</p>	<p>Որտե՞ղ և ե՞րբ:</p>
Անհատական և մշակութային արժեհամակարգ	<p>➤ գաղափարների, համոզմունքների, արժեքների զգացողությունների, մշակութային դրսևորումների արժևորում</p> <p>➤ միջմշակութային արժեքների առնչությունների բացահայտում</p> <p>➤ ստեղծարարություն</p>	<p>Ի՞նչ է ստեղծարարու-թյունը: Ինչպե՞ս է մարդը դառնում ստեղծարար: Որո՞նք են մշակույթն արժևորող ուղիները: Որքանո՞վ է մշակույթը կարևոր անհատի կյանքում:</p>
Համաշխարհայնացում	<p>➤ տնտեսական, քաղաքական, մշակութային հա-մաշխարհային քաղաքակրթության զարգացման ժամանակակից փուլ, միասնական աշխարհի կայացման օբյեկտիվ գործընթաց,</p> <p>➤ մարդու ստեղծած համակարգերի և համայնքների փոխկապակցվածություն, համաշխարհային և տեղական գործընթացների փոխհարաբերություն-ներ, հնարավորություններ, որոշումների ազդեցույթ-յունը մարդկության և շրջակա միջավայրի վրա:</p>	<p>Ինչպե՞ս է աշխարհում ամեն ինչ կապակց-ված: Որո՞նք են համաշխար-հայնացման առավե-լություններն ու մարտահրավերները:</p>

ԲԱԺԻՆ III

«ՄԱՅՐԵՆԻ-2» ԴԱՍԱԳՐՔԻ ԿԱԶՄՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՆ Ու

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

«Մայրենի-2» մեթոդական ձեռնարկի բովանդակությունը պայմանավորված է «Մայրենի-2» դասագրքի կառուցվածքով: Ուստի, անհրաժեշտություն է առաջացել անդրադառնալու մայրենիի նոր դասագրքի հիմքում ընկած հայեցակարգային դրույթներին, առանձնահատկություններին, կազմման սկզբունքներին:

«Մայրենի-2» դասագրքի հիմքում տասներկուամյա հանրակրթական ուսումնական հաստատության 2-րդ դասարանի «Մայրենի» առարկայի չափորոշչային և ծրագրային պահանջներն են:

Գիտենք՝ առարկայական ծրագիրը կազմվում է ուսուցչի, իսկ դասագիրքը՝ սովորողի համար: Հետևաբար, դասագրքի կազմման հարցում բացառապես առաջնորդվել ենք սովորողների տարիքային առանձնահատկությունների, ըմբռնումների, հետաքրքրությունների և նախասիրությունների հաշվառմամբ:

«Մայրենի-2» դասագիրքն **ընթերցանության, լեզվական գիտելիքների, ուղղագրության** միասնական ուսուցման դասագիրք է: Այսինքն, գեղարվեստական ստեղծագործությունների հետ համատեղ՝ սովորողներն ուսումնասիրում են նաև քերականական հասկացություններ, կատարում լեզվական և ուղղագրական առաջադրանքներ, որոնք սերտորեն կապված են ընթերցանության նյութի հետ և սկզբունքորեն լեզվական նյութի կարևոր մասը սովորողները վերցնում են բնագրից և յուրացնում բնագրի միջոցով:

Դասագրքում ներկայացված ընթերցանության նյութերը դասակարգված են ըստ վեց թեմատիկ խմբերի, որոնց խորագրերը առաջադրված են «Մայրենի» առարկայական ծրագրում.

- «Ով ենք մենք»,
- «Ով ենք մենք Ժամանակի և տարածության մեջ»,
- «Ինչպես ենք ինքնակազմակերպվում»,
- «Ինչպես ենք ինքնաարտահայտվում»,

- «Ինչպես է աշխատում աշխարհը»,
- «Ինչպես ենք մենք ապրում մոլորակում:

«Մայրենի -2» դասագրքում, հարազատ մնալով մայրենի առարկայական ծրագրով առաջադրված խորագրերի բովանդակությանը, ուսումնական նյութը ներկայացվում է վեց ենթաթեմաներով, որոնք հիմնական հասկացությունների, գիտելիքների դասդասման և խմբավորման, ինչպես նաև հմտությունների և արժեքների ձևավորման միջոցով դասագրքի համար հիմք են և ուղենիշ :

Այդ ենթաթեմաներն են՝

- 1-ին՝ «Բա՛րև, ե՛ս եմ»,
- 2-րդ՝ «Ես կարող եմ»,
- 3-րդ՝ « Երբ նա փոքր էր» ,
- 4-րդ՝ «Եկե՛ք տանեմ»,
- 5-րդ՝ «Մի տանիքի տակ»,
- 6-րդ՝ «Թե, ինչո՞ւ ... »:

Դասագրքում յուրաքանչյուր թեմատիկ խմբին կից զետեղված են ծածկագրեր՝ **Մուտքի խոսք** վերտառությամբ:

Այդ ծածկագրերի ներքո ձայնագրություններ են, որոնք համառոտ ակնարկի ձևով տվյալ թեմատիկ խմբի մուտքն են ազդարարում՝ հնարավորություն տալով աշակերտին պլանավորելու իր անելիքները և ձևակերպելու ակնկալիքները տվյալ թեմայից (տե՛ս էջ 4-րդ «Բարև՛, ես եմ», էջ 27-րդ «Ես կարող եմ» և այլն):

Ներկայացված վեց ենթաթեմաներն ամբողջական և ավարտուն միավորներ են՝ իրենց ընդհանուր նպատակով. նոր գիտելիքներ, լեզվական նոր կաղապարներ, բառահումք, կարողությունների, հմտությունների, արժեքների ձևավորման համար անհրաժեշտ ու բավարար պայմանների հիմք և այլն: Սակայն յուրաքանչյուր բաժին ունի իր նպատակը, խնդիրները, թեմայի ավարտին սովորողից ակնկալվող **վերջնարդյունքները:** Մասնավորապես՝

I. «Բա՛րև, ե՛ս եմ» թեմատիկ խմբում ընդգրկված նյութերի հիմնական նպատակը երեխաների սեփական աշխարհը բացահայտելու, նրա հույզերի, ցանկությունների մասին խոսելու, նրանց վերաբերմունքի և բնավորության գծերի ձևավորումն է:

Այդ ստեղծագործությունների ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս որոշակի ընդհանրացումներ կատարել՝ իրեն ճանաչելու, վերաբերմունք ցույց տալու, աշխարհայացք և արժեքներ ձևավորելու: Օրինակ՝ «Ծիածան» բնագրի շրջանակում սովորողը ճանաչում է իրեն՝ մյուսների հետ շփման, նրանց հետ մտերմանալու շրջանակում, գնահատում ընկերներ ձեռք բերելու, նրանց հետ բարեկիրթ շփվելու կարևորությունը, ներկայացնում է իր սեփական կենսակերպը, պլանավորելու, վերլուծելու իր քայլերը, («Շաբաթվա իմ յոթ օրերը») մարդկանց հետ փոխհարաբերությունները, («Ես») քննարկել տարբեր իրավիճակներում մարդկանց մոտեցումները, բարեվարքության և բարեկրթության դրսևորումները («Շնորհակալությունը, Ներեցեքը, Խնդրեմը») բացահայտելու իրեն, իրեն շրջապատող աշխարհը վերջ չունեցող հարցերի միջոցով՝ համոզված լինելով որ իրեն բացահայտելու գործընթացը տևական է (Հարցերի պարը):

II. Ես կարող եմ թեմատիկ խմբում ընդգրկված են նյութերը մարդկանց փոխհարաբերությունների, պատասխանատվության և կյանքում ստանձած սոցիալական դերերի, միմյանց հետ ունեցած ընկերական կապերի, օգնության և փոխգործողությունների, իրենց իրերի, գույքի պահպանման, իրավունքների և պարտականությունների մասին է:

III. Երբ նա փոքր էր թեմատիկ խմբում ներկայացված են նշանավոր մարդկանց որոշ կենսագրական պատումներ. Հանս Քրիստիան Անդերսեն (հեքիաթագիր), Առնո Բաբաջանյան (երգահան), Լեոնիդ Ենգիբարյան (կրկեսի դերասան), Տիգրան Պետրոսյան (շախմատիստ) Հ. Թումանյան (բանաստեղծ):

Նշանավոր այս մարդկանց կյանքն ուսումնասիրելու հիմնական նպատակը նրանց կյանքի՝ մանկության տարիների որոշ դրվագներ ճանաչելն է: Դրվագներ, որոնք կարող են դաստիարակչական և արժեհամակարգի ձևավորման խթան լինել, օգնեն սովորողին բացահայտելու իրենց հետաքրքրությունները, նախասիրությունները, ինչո՞ւ չէ կողնորոշվել նաև մասնագիտության ընտրության մեջ:

IV. Եկե՛ք փանեմ թեմատիկ խմբի նպատակն է սովորողներին «տանել» իրենց հայրենիքի գեղատեսիլ ու հետաքրքիր վայրերով, ծանոթացնել Հայաստանի բնաշխարհի հետ, ներկայացնել ժամանակի մեջ տեղի ունեցող փոփոխությունները՝ (հայ գրերի գյուտ, աստղագիտություն) արժևորելով Մեսրոպ Մաշտոցի, Վիկտոր Համբարձումյանի դերերը՝ հայ ժողովրդի պատմության կերտման գործում:

Ուսումնասիրելով զետեղված բնագրերը՝ սովորողները ավելի լավ կճանաչեն իրենց հայրենիքը, կգիտակցեն, որ հայրենասիրությունն սկսվում է սեփական տնից, ընտանիքից, կապված լինեն իրենց ընտանիքի, հայրենի տան և օջախի հետ, ծանոթանան իրենց ժողովրդի անցյալի ու ներկայի հետ, և որպեսզի այդ սերը կոնկրետ նյութ ու բովանդակություն ունենա՝ աշակերտները կատարում են բազմաբնույթ առաջադրանքներ՝ նվիրված իրենց հայրենիքին, հայրենի տանը, ընտանիքին, բնակավայրին և այլն:

V. Մի տանիքի տակ թեմատիկ խմբում ներկայացվում են նյութեր՝ մարդկանց կատարած լավ ու վատ գործերի, արարքների մասին: Ծանոթանալով բնագրերի բովանդակությանը՝ սովորողները գիտակցում են, որ ամենից առաջ մարդը բնութագրվում է իր ծավալած գործունեությամբ, լավ ու վատ գործերով և որոնց ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունը, գնահատումն ու արժևորումը հսկայական նշանակություն ունեն նրա հոգեկերտվածքի, աշխարհայացքի և մտահորիզոնի ձևավորման համար:

Խոսելով ու ներկայացնելով մարդկանց տարբերությունները («Տարբեր, բայց նույնը»), հայրենի տունը լքելը, միգրացիան («Քո տունը», «Ամենից լավ տունը»), մարդկանց միջև ծագած անհամաձայնությունները, աշխարհին ավելի խաղաղ պահելը, մի երկնքի տակ ապահով և անվտանգ ապրելը («Մեկ և յոթ», «Ինչքա՞ն է կշռում մի փաթիլ ձյունը») երեխաները ձեռք են բերում իրենց շրջակա միջավայրի նկատմամբ պատասխանատվություն ցուցաբերելու, հոգատար վերաբերմունք ունենալու կարողություններ: Դրանք ՀՊՁ-ում ամրագրված վերջնարդյունքներ են, որոնք սովորողների համար յուրօրինակ չափանիշ և ուղենիշ են ողջ կյանքի համար:

VI. Թե, ինչո՞ւ ... թեմատիկ խմբի նյութերը վերաբերում են բնության երևույթներին: Դրանց հիմնական նպատակն է ճանաչել բնության երևույթները, բացահայտել աշխարհի մասին երեխաներին հետաքրքրող մատչելի օրենքներն ու գործընթացները:

Ենթաթեմաներում ընդգրկված բառահյուսվածքներն (տեքստերը) ունեն ճանաչողական, լեզվական արժեք՝ արժեհամակագային շեշտադրումներով, դասակարգված են՝ ըստ դիդակտիկական սկզբունքների՝ մատչելիության, հաջորդականության, գիտակցականության և ակտիվության, տեսականի և գործնական կապի համամասնության պահպանման, արձակի ու չափաճոյի հերթագայության, դրդապատճառի, ստեղագործական և սոցիալական հմտությունների ձևավորման և այլ պայմանների պարտադիր պահպանումով:

Սա ենթադրում է, որ դասագիրքը «Մայրենի» առարկայի յուրաքանչյուր դասի ընթացքում ապահովելու է ստեղծագործական, համագործակցային աշխույժ մթնոլորտ՝ աննկատելիորեն մղելով սովորողներին հաղորդակցվելու, իր մտքերն ազատ արտահայտելու, գրավոր փորձեր անելու, ինքնուրույն գործելու, ինքնադրսևորվելու, ինքնարտահայտվելու և ինքնակազմակերպվելու:

Դասագրքի կառուցման սկզբունքների մասին խոսելիս հարկավոր է ներկայացնել նաև **մեթոդական համակարգը**, որը տարաբնույթ նյութերի յուրօրինակ հավաքածուն վերածում է դասագրքի մեթոդական, մանկավարժական, հոգեբանական, լեզվական կուռ կառույցի՝ դարձնելով ուսումնառության գործընթացը վերջնարդյունքահեն:

Դասագրքում ընդգրկված բնագրերը ընտրված են խնամքով՝ սովորողների տարիքային առանձնահատկությունների, հետաքրքրությունների և նախասիրությունների հաշվառմամբ:

Բազմաբնույթ բնագրերի միջոցով սովորողը տեղեկություններ է ձեռք բերում իր ներաշխարհի, հույզերի, ցանկությունների մասին, այս կամ այն անհատի կենսագրական որոշ փաստերի, բնության երևույթների, գիտական հայտնագործությունների, շրջական միջավայրի վրա մարդու ունեցած ազդեցության, բախումների (կոնֆլիկտների), լուծման միգրացիաների և այլնի վերաբերյալ (տե՛ս թեմատիկ խմբերի բովանդակությունը):

Բնագրերից դուրս բերած տեղեկատվությունը սովորողը բացահայտ ձևով է ներկայացնում, իսկ ոչ բացահայտ տեղեկատվության վերաբերյալ՝ եզրահանգումներ է կատարում:

Դասագրքում արձակ նյութերը գրեթե հավասար են չափածո նյութերին (11 չափածո ստեղծագործություն, 26՝ արձակ): Բացի դրանց ճիշտ համամասնության պահպանմամբ՝ արձակ և չափածո ստեղծագործությունները դասագրքում բաշխված են նաև հետևյալ հերթագայությամբ, օրինակ՝ «Բարև, ես եմ» թեմատիկ բաժնում «Ծիածան», «Մի օրով էլ մեծացա» բանաստեղծություններին հաջորդում են երեք արձակ տեքստեր, և ենթաթեման փակվում է «Հարցերի պարը» բանաստեղծությամբ:

Այս մոտեցումը մեթոդապես արդարացված է, քանի որ բանաստեղծությունների ընթերցումը մեծապես նպաստում է խոսքի, ռիթմի և երաժշտականության զարգացմանը՝ հենք դառնալով արձակ նյութերը արտահայտիչ, ռիթմիկ, հանգավորված կարդալու հմտության ձևավորմանը:

Դասագրքում յուրաքանչյուր բնագրին հաջորդում է «**բառային գրատախտակը**»: Հեղինակային խումբը բառերի ներկայացման այս ձևն է ընտրել, որպեսզի հուշի ուսուցչին նմանօրինակ գրատախտակ ունենալ նաև դասարանում՝ հնարավորություն տալով աշակերտներին իրենց անձանոթ կամ չհասկացած բառերն ամրացնելու և երկար ժամանակ իրենց տեսադաշտում պահելու համար:

Գրատախտակի հենքը, ինչպես երևում է դասագրքում պատկերվածից, խցանն է, որը հնարավորություն է տալիս բառերն ամրակներով հեշտությամբ ամրացնելու: Բառային գրատախտակը մի տարածք է, որտեղ հնարավոր է ցուցադրել տեքստի բովանդակությունից բխող այն բառերը, որոնք օգնում են տեքստի ըմբռնմանը, ունեն բացատրության կարիք՝ դասագրքում դրանք ներկայացված են **կապույտ** ամրակով, կամ արտասանությամբ և գրությամբ տարբերվում են՝ դասագրքում դրանք ներկայացված են **կանաչ** ամրակով:

Դասագրքում գրությամբ և արտասանությամբ տարբերվող բառերի (ուղղագրական) բառացանկը ձևավորվում է առանձին բնագրերից՝ որպես ուղղագրական աշխատանքներ իրականացնելու համար հենք, ինչպես նաև միջոց՝ բնագրի բազմակողմանի յուրացման համար:

Ինչպես Բահաթրյանն է նշում՝ «Գեղագրության դասի ժամանակ հենց սկզբից աշակերտները պիտի վարժվեն նաև ուղղագրության մեջ»: Այսինքն՝ ուղղագրական արժեք ներկայացնող բառերի գրությանը սովորողները ծանոթանում են տառուսուցման շրջանից սկսած, ուստի, դրա շարունակականությունը ևս պահպանված է դասագրքում:

Բառային գրատախտակին գետեղված բառերի շուրջ կարելի է ամենատարբեր աշխատանքներ կազմակերպել՝ ծավալել բառային խոսակցություններ, այսինքն՝ բառերը բացատրել՝ կապելով սովորողների կյանքի որևէ իրողության կամ փորձառության հետ, նկարագրեն այդ բառի իմաստն իրենց իմացած բառերով՝ կապելով նաև ուրիշ բառերի հետ և այլն:

Զետեղված բառերը սովորողները կարող են նաև ենթարկել հնչյունային և բառակազմական վերլուծության, դրանցով կազմել բառակապակցություններ, գտնել հոմանիշներն ու հականիշները և այլն:

Բառերը կարող են ինչ-որ ժամանակ՝ ըստ անհրաժեշտության, մնալ գրատախտակի վրա, աշակերտների աչքի առջև՝ հնարավորություն ստեղծելով դրանք պահել ուշադրության կենտրոնում:

Սակայն նշենք, որ այդ բառերի քանակը չպետք է գերազանցի 4-5 բառը:

Հաջորդիվ կարելի է այդ բառահումքի շրջանակում կազմակերպել բազմաբնույթ աշխատանքներ՝ պարբերաբար փոխելով առաջադրանքի պահանջները, օրինակ՝ բառերը դասակարգել՝ ըստ բառասկզբի կամ բառավերջի հնչյունի, ավելացնել ածանց կամ վերջավորություն, կամ բառերը կարող են թելադրել միմյանց և կատարել փոխադարձ ստուգում:

Բառային գրատախտակին կարող են ամրացնել նաև որոշ բառեր, որոնք ցույց կտան, օրինակ, թե սովորողներն ինչ են սիրում, ինչ չեն սիրում, խմբավորել այդ արդյունքները և ներկայացնել որպես դասարանի նախասիրությունների կամ հետաքրքրությունների մասին ընդհանուր տեղեկություն և այլն:

Դասագրքում յուրաքանչյուր ենթաթեմայից հետո ներկայացված ամբողջական **բառացանկը** ևս կարող է, որպես ուսումնական նյութ, օգտագործվել բառային աշխատանքներ կազմակերպելու համար (տե՛ս 26-րդ էջը, 52-րդ էջը, 74-ը և այլն):

Մեթոդական համակարգը պարունակում է **հարցեր ու առաջադրանքներ**՝ հետապնդելով նյութը համակողմանիորեն քննարկելու, դրա յուրացմանը նպաստելու, եզրակացություններ անելու, բնագրի շուրջ բառային, լեզվական բազմաբնույթ աշխատանքներ կազմակերպելու նպատակ:

Յուրաքանչյուր բնագրին հաջորդում են **հարցեր**, որոնց միջոցով սովորողների կողմից տեքստի ընկալումն է ստուգվում: Նա պետք է կարողանա պարզ ու հստակ պատասխաններ տա կարդացածի վերաբերյալ, նկարագրի գործող անձերին, վերլուծի նրանց գործողությունները, վարքից ու բարքից կատարի տրամաբանական և արժեհամակարգին միտված եզրակացություններ, դիտարկի բնագրի կապը թեմատիկ նկարների կամ նկարազարդումների հետ և այլն:

«Մայրենի- 2» դասագրքում զետեղված են բազմաթիվ թեմատիկ և առաջադրանքներին կից նկարներ, որոնք ինչպես նյութը լուսաբանելու, ավելի զննական դարձնելու, բնագիրը տարբեր կողմերից ընկալելու, այնպես էլ խոսքի և մտածողության զարգացման, գեղագիտական ճաշակի, դաստիարակչական ներգործություն ունենալու նպատակ ունեն:

Նկարների դիտման արդյունավետությունն ապահովելու համար կարող ենք փոքրիկ զրոյց անցկացնել, որի նպատակը սովորողների աշխատանքին որոշակի ուղղվածության հաղորդումը և առաջադրված նկարի ճիշտ և բազմակողմանիորեն ըմբռնելու անհրաժեշտ նախապայմանների ստեղծումը պետք է լինի:

Նախ՝ աշակերտներին պետք է սովորեցնել մանրամասնորեն դիտել նկարները՝ տեսնել դրանց մեջ օրինաչափություններ, նույնիսկ փորձեն տեսնել այն, ինչը փաստացի պատկերված չէ, սակայն ուսումնասիրվող հարակից առարկաներում հանդիպել են, կամ դրանք առօրյա կյանքին, դրան առնչվող երևույթներին բնորոշ են ու բնութագրական (**օրինաչափություններ, զարգացում, համակարգ, մոդել, կայունություն, անհար և հարաբերություններ** և այլն):

Առաջադրանքներում **խաչվող հասկացություններն** ակնառուացված չեն, սակայն ենթադրվում են բազմաշերտ հարցադրումների ներքո:

«Մայրենի -2» դասագիրքը միայն չի սահմանափակվում բնագրի շուրջ կազմակերպվող աշխատանքով: Բավականին բազմազան և բազմաբնույթ են ընդգրկված առաջադրանքների համախմբերը:

Շատ դեպքերում դրանք սովորողին տանում է մի այլ հարթություն, որտեղ նա ազատ ստեղծագործում է, հորինում ոչ մեծ պատմություններ, կատարում գործնական առաջադրանքներ, հաղորդակցվում ընկերոջ հետ, քննարկում, եզրահանգումներ կատարում՝ աշխատանքը տեղափոխելով համագործակցային դաշտ՝ խումբ (տե՛ս էջ 7-րդ, առաջ. 14-րդ, էջ 14-րդ, առաջ. 10-րդ, էջ 16-րդ, առաջ. 10-րդ, էջ 24-րդ, առաջ. 7-րդ, էջ 29-րդ, առաջ. 14-րդ և այլն):

Դասագրքի էջը բազմապիսի աշխատանքներ կատարելու հնարավորություններ է ստեղծում, և այդ ամենն ուսուցիչը պետք է շատ լավ պատկերացնի, որպեսզի սովորողին հասցնի սահմանված վերջնարդյունքին(ներ), նպաստի նրանց խոսքի, մտածողության, բարոյական որակների և մարդ-քաղաքացու ձևավորմանը:

Կան առաջադրանքներ, որոնք **ինտեգրված են՝** ապահովում են միջառարկայական կապ (կերպարվեստ, տեխնոլոգիա, երաժշտություն, շախմատ, ես և շրջակա աշխարհը): Այս աշխատանքները կարելի է կատարել և՛ մայրենիի, և՛ կերպարվեստի, և՛ տեխնոլոգիայի, և՛ երաժշտության, և՛ ես և շրջակա աշխարհը դասաժամերին՝ պլանավորելով համատեղ դասեր (տե՛ս էջ 7-րդ , առաջ. 13-րդ , էջ 10-րդ առաջ, 11, էջ 60-րդ առաջ, 13, էջ 66-րդ, առաջ. 6-րդ, առաջ. 7-րդ, առաջ. 9-րդ, **2-րդ մաս՝** էջ 86-րդ, առաջ. 17-րդ, 18-րդ, էջ 90-րդ, առաջ. 12 և այլն):

Դասագրքում ընդգրկված են նաև բարեվարքությանն ու բարեկրթությանն կանոնների մշակմանն ուղղված առաջադրանքներ (տե՛ս էջ 6-րդ, էջ 20-րդ , էջ 21-րդ և այլն):

«Մայրենի-2» դասագրքով աշխատելիս հարկավոր է առաջնորդվել ուսումնական գործընթացում սովորողի մեջ այնպիսի որակների ձևավորման օրախնդիր պահանջով, որոնք պետք կգան նրան և՛ իր առօրյա գործունեությունը կազմակերպելիս, և՛ ամբողջ կյանքի համար: Այդ նպատակին են ուղղված բազմաթիվ առաջադրանքներ, որոնք սովորողի առօրյայից են, բխում են նրան կենսափորձից՝ ձևավորելով տարբեր կարողունակություններ (տե՛ս էջ 33-րդ առաջ. 11-րդ, էջ 45-րդ, առաջ. 13-րդ, էջ 67-րդ, առաջ. 9-րդ, էջ 71-րդ, առաջ. 15-րդ և այլն):

Դասագրքի յուրաքանչյուր բնագրի ուսումնասիրման շրջանակում զետեղված են նախագծային աշխատանքներ, որոնք սովորողը կարող է կատարել և՛ տանը, և՛ դպրոցում՝ պայմանավորված աշխատանքի կազմակերպման նպատակով և առաջնահերթությամբ:

Դրանք փոքրիկ հետազոտություններ են, որոնց հաղթահարումը կենտրոնացած, համակարգված և մանրակրկիտ աշխատանք է պահանջում՝ զարգացնելով նրանց համագործակցային, հաղորդակցական կարողությունները, ստեղծագործական միտքը, քայլաշարային և տրամաբանական մտածողությունը (տե՛ս «Մայրենի» առարկայական չափորոշչում տարրական ծրագրի վերջնարդյունքների «Հետազոտում/նախագիծ» սյունակը):

Նախագծային աշխատանքներից ոչ բոլորն են նախատեսված մեկ դասաժամի համար: Դրանցից մի քանիսն իրենց բովանդակությամբ և իրականացման քայլաշարով կարող են ենթադրել կարճաժամկետ նախագծեր, որոնք ուսուցիչը կարող է իրականացնել 1-2 շաբաթվա ընթացքում՝ տալով հանձնարարություն և պարբերաբար անդրադառնալով դրա կատարման ընթացքին՝ ուղղորդելով և աջակցելով աշակերտին՝ իր աշխատանքը կատարելու գործում:

Դասագրքում ներկայացված են նախագծային աշխատանքները կատարելու քայլաշարերը:

Յուրաքանչյուր նախագծային աշխատանք կատարելուց առաջ, ուսուցիչը պետք է բացատրի, թե ինչ պետք է անեն սովորողները, ինչպես պետք է այդ գործը կատարեն և ինչ հաջորդականությամբ, ապա նույնպիսի բանավոր բացատրություն կամ հիմնավորում պահանջեն նաև սովորողից, որպեսզի հավատացած լինեն, որ նրանք պատկերացնում են իրենց անելիքը և ճիշտ կկատարեն այն:

Յուրաքանչյուր ենթաթեմայի ավարտին «**Ամփոփում**» էջն է, որը ներկայացնում է տվյալ ենթաթեմայում ուսումնասիրված բնագրերի առանցքային, կարևոր հարցերն ամփոփող առաջադարանքներ, որոնք **որպես վերջնարդյունքներ** ձևակերպված են հանրակրթության պետական, առարկայական չափորոշիչներում և «Մայրենի-2» առարկայական ծրագրում:

«Մայրենի-2» դասագրքում **գրավոր կարողությունները** զարգացնող առաջադրանքներն իրականացվում են մայրենիի յուրաքանչյուր դասի ընթացքում, քանի որ այդ առարկան

միասնացված է և ցանկալի չէ այն արհեստականորեն տարանջատել՝ գրավորի կամ բանավորի: Աշակերտը պետք է զարգացնի գրելու և կարդալու կարողությունները միաժամանակ:

Ինչպե՞ս ենք այս հարցին մոտեցել դասագրքում:

Դասագրքի էջերում հանդիպում ենք գրելու գործողություն մատնանշող խորհրդանիշների, որոնց կից տրված բազմաբնույթ առաջադրանքները (լեզվական, մարզողական, ստեղծագործական և այլն) ուղղակի ճանապարհով լուծում են գրավոր կարողությունների զարգացման կարևոր խնդիրը: Իսկ սովորողը ե՞րբ է ունենում զարգացած գրավոր խոսք, երբ անընդհատ գրելու փորձեր է անում՝ չվախենալով սխալվելուց: Կարևոր պահանջ է նաև, որ առաջադրանքները մոտիվացնեն նրանց ինչ-որ բան գրելու, այլապես մենք այս հարցում չենք հաջողի:

Կարծում ենք՝ դասագրքում զետեղված առաջադրանքները կնպաստեն վերառարկայական այդ կարևոր կարողության զարգացմանը:

Մասնավորապես, աշակերտները՝

- հավաքում են տարբեր մտքեր, գաղափարներ և գրավոր ներկայացնում ինքնուրույն, նաև միմյանց.
- կատարում են լեզվական առաջադրանքներ,
- առաջադրված հարցերին գրավոր պատասխանում են,
- ստեղծագործական աշխատանքներ՝ պատմություններ, նամակներ, խորհուրդներ, սցենարներ, հաղորդագրություններ են գրում,
- արտագրում են ոչ մեծ տեքստեր՝ կատարելով տրված առաջադրանքը:
- գրավոր պատասխանում են կարդացածի, լսածի վերաբերյալ հարցերին
- տրված հարցերով միջոցով վաում են երխոսությունների դասընկերների, ուսուցիչների, ծնողների հետ և կատարում նշումներ:
- բառերով և բառակապակցություններով արտահայտում են իրենց հույզերը կարդացած ստեղագործության, ունկնդրած երաժշտության, դիտած կինոնկարի կամ ներկայացման մասին, կազմում շնորհավորական բացիկ

- պարզ նշաններով պատկերում են լսածը, տեսածը, ընթերցածը, զգացածը,

- նախագծային աշխատանքներ են կատարում՝ հընթացս զարգացնելով նաև գրավոր կարողությունները:

Գրավոր աշխատանքի տեսակների (**արտագրություն, թելադրություն, փոխադրություն, շարադրություն**) զարգացման ուղղությամբ ուսուցիչը կարող է առանձին դասաժամեր հատկացնել՝ իր տեսադաշտում պահելով մայրենիի առարկայական ծրագրում ամրագրված վերջնարդյունքները:

Դասագրքում գետեղված առաջադրանքները կարելի է իրականացնել ուսումնական գործունեության կազմակերպման բազմաբնույթ ձևերով՝ առավել հետաքրքիր դարձնելով «Մայրենի-2» դասագրքով աշխատելը:

Դասագրքի առաջադրանքների կատարման հիմքում ընկած են գործունեության հետևյալ տեսակները՝

- **անհատական.** ինքնուրույն մտածել ինքն իրեն հարց տալ. ի՞նչ եմ ես կարծում

- **զույգով.** տեսնել միևնույն երևույթը մեկ ուրիշի տեսանկյունից, լսել մեկը մյուսին

- **խմբային** զարգացնել և փոխանցել իր՝ նախորդ երկու փուլերում ձեռք բերած կարծիքը, լսել մյուսներին:

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Կարդում եմ, խոսում եմ, ուսումնասիրում եմ, դիտարկում եմ, վերլուծում, հասկանում եմ, առաջարկում եմ, ներկայացնում եմ, եզրակացություններ եմ անում, հիմնավորում եմ, ինձ ստուգում և գնահատում եմ:

Գրում եմ, գծում, նկարում եմ, մոդելավորում եմ, վերլուծում եմ, առաջադրանքներ եմ կազմում, մտքերս եմ գրանցում, տվյալներ եմ հավաքում, եզրակացություններ եմ անում, ինձ ստուգում, գնահատում եմ, ներկայացնում եմ...

Խոսում ենք, լսում ենք, մտքեր ենք փոխանակում, կարդում ենք, ուսումնասիրում ենք, դիտարկում ենք, հասկանում ենք, վերլուծում ենք, քննարկում ենք, համեմատում ենք, գաղափարներ ենք փոխանակում, կարծիքներ ենք բարձրաձայնում, քննարկում, հիմնավորում, փաստարկներ ենք բերում, իրար ստուգում ենք, գնահատում ենք, ներկայացնում ենք...

Գրում ենք, գծագրում, նկարում, մոդելավորում ենք, դիտարկումներ և գրանցումներ ենք անում, հասկանում ենք, վերլուծում ենք, առաջադրանքներ ենք կազմում, տվյալներ ենք հավաքում, վերլուծում, եզրակացություններ ենք անում և գրանցում, ստեղծագործում ենք, իրար ստուգում և գնահատում ենք, ներկայացնում ենք...

Փոքր (3-4) կամ մեծ խմբով (ամբողջ դասարանով) աշխատում ենք դասասենյակում կամ դասասենյակից դուրս, կարդում ենք, գրում ենք, պատկերավորում, մոդելավորում ենք, դիտարկումներ և գրանցումներ ենք անում, հասկանում ենք, վերլուծում ենք, առաջադրանքներ ենք կազմում, տվյալներ ենք հավաքում ու վերլուծում, եզրակացություն ենք անում և գրանցում, ստեղծագործում ենք, ներկայացնում ենք, իրար ստուգում և գնահատում ենք...

Նշենք նաև, որ վերոնշյալ գործունեության տեսակները հավասարապես վերաբերում են նաև գրավոր առաջադրանքներին և դասագրքում ներկայացված են համապատասխան խորհրդանիշներով՝ ըստ համապատասխան բայերի կիրառման առաջնահերթության և անհրաժեշտության:

«Մայրենի-2» դասագիրքն հավատարիմ է մնացել նաև մայրենի առարկայական ծրագրով առաջարկվող գործունեության ձևերին, որոնք առաջադրանքների ձևավորման հիմքում են (տե՛ս «Մայրենի-2» առարկայական ծրագիրը):

Ստորև ներկայացնենք ուսումնական գործունեության ձևերը՝

- պատմում, ունկնդրում, նկարագրում,
- երկխոսությունների կազմում,
- հարցերի ձևակերպում
- ուսումնական, դերային, նմանակող խաղերի իրականացում
- իրավիճակների առաջադրում, վերլուծում , քննարկում
- դիտումներ
- պարզ, կարճաժամկետ նախագծային աշխատանքներ և այլն:

Ինչպես աշխատել դասագրքով

«Մայրենի »առարկային հատկացված ժամաքանակը ենթաբաժինների ուսուցման տրոհված չէ:

Ուստի, ուսուցիչն ինքն է կատարելու ուսումնական նյութի բաշխումը ժամանակի, այսինքն՝ ուսումնական շաբաթների մեջ:

Այս հարցում ուսուցչին տրված է ազատություն: Նա ինքն է որոշում՝ որ նյութին քանի ժամ հատկացնել՝ որպես ուղենիշ ունենալով հաստատված հենքային ուսումնական պլանը և առարկայական չափորոշյով ու ծրագրով սահմանված վերջնարդյունքների ապահովումը:

Ուսուցիչը պետք է ունենա նախնական թեմատիկ պլանավորում, որի հիմնավորված ու գրագետ կազմելու առաջին նախապայմանը՝ առարկայի, կոնկրետ դեպքում՝ «Մայրենի» առարկայի չափորոշիչն ու ծրագիրն ուսումնասիրելն է: Թեմատիկ պլանում ցանկալի է, որ ար-

տացուված լինեն առարկայական ծրագրի և չափորոշչի ծածկագրված վերջնարդյունքներն՝ իրենց կապերով (տե՛ս բաժին 6՝ դասի պլաններ):

Դասագրքում յուրաքանչյուր բնագրի հաջորդում է բազմաբնույթ առաջադրանքների համախումբ: Հարկ է նշել, որ դրանք նախատեսված չեն մայրենիի մեկ դասաժամի համար: Այդ առաջադրանքները պետք է բաշխվեն մայրենիի դասաժամերի միջև՝ ըստ իրենց նպատակի, բնույթի, կատարման քայլաշարի, տրամաբանության և ակնկալվող վերջնարդյունքների: Օրինակ՝ դիտարկենք Կոստանտին Ուշինսկու «Չորս ցանկություն» բնագրի շուրջ նախատեսվող առաջադրանքների կատարման տրամաբանությունը: Նախ՝ բնագրի շուրջ աշխատանք՝ ըստ բացատրական ընթերցանության մեթոդի (ԲԸՄ) քայլաշարի, ապա՝ հաջորդիվ անդրադառնում ենք հարցերին և առաջադրանքներին: Առանձնացնենք 6-րդ, 12-րդ, 15-րդ առաջադրանքները, որոնց կատարմանը հարկավոր է տրամադրել առանձին դասաժամեր՝ դրանք լիարժեք իրականացնելու և վերջնարդյունքներին հասնելու համար:

Այսինքն՝ դասագիրքը չի հետապնդում ամեն օր նոր նյութ անցնելու նպատակ, այլ հակառակը՝ կարևորում է բնագրի բովանդակությունը բազմաբնույթ առաջադրանքների միջոցով խորացնելու, այն լիարժեք ըմբռնելու և յուրացնելու հարցը՝ աշակերտներին տանելով բնագրին առնչվող տարբեր հարցերի լուսաբանման և հետազոտման ճանապարհով:

Օրինակ՝ «Չորս ցանկություն» բնագրի տարվա եղանակների մասին է, սակայն առաջադրանքները սովորողին տանում են **մետախիմացության դաշտ**: Նրանք ներկայացնում են եղանակի տեսությունը, քննարկում անձերևոտ եղանակին ինչպես հազնվելու հարցեր, պատրաստում զեկույց՝ տարվա եղանակների կերպարներով, քննարկում կենդանիների և բույսերի ապրելակերպը տարվա տարբեր եղանակներին և այլն:

Այսպիսով, որպեսզի ուսուցիչը կարողանա արդյունավետ օգտագործել դասագիրքը, հարկավոր է, որ նա քաջաձանոթ լինի մայրենիի չափորոշչին և ծրագրին, մանրամասնորեն քննարկի ծրագրային պահանջները՝ սահմանված վերջնարդյունք

ների համատեքստում:

Յուրաքանչյուր վերջնարդյունք դիտարկի դասագրքում ընդգրկված առաջադրանքների, դրանցից բխող նպատակների ու խնդիրների շրջանակում. ի՞նչ անցնել, ինչպիսի՞ կարո-

ղություններ և հմտություններ ձևավորել, ի՞նչ մնաց սովորողին, ինչպիսի՞ վերաբերմունք և վարքագիծ ձևավորվեց, ի՞նչ փոխվեց նրա աշխարհայացքում, ի՞նչ դրական բան նա տարավ հետ իր կյանք, առօրյա:

«Մայրենի-2» դասագրքով աշխատող ուսուցիչները դասարանում պետք է ապահովեն բաց միջավայր, որտեղ սովորողները ազատ գործունեություն ծավալեն, չվախենան սխալներ թույլ տալուց, համագործակցեն ընկերների հետ, ուսուցչի հետ քննարկեն բազմաբնույթ հարցեր, գան ինչ-որ եզրահանգման, վերլուծություն կատարեն՝ հետագա աշխատանքներն ավելի բարելավելու, թերությունները վերացնելու համար:

Կարևոր է ոչ միայն «Մայրենի» առարկայի ծրագրային նյութի յուրացումը, այլև այդ գիտելիքը զարգացնելը, աճեցնելը, ստեղծագործաբար կիրառելը, չափելի և կոնկրետ վերջնարդյունքներ գրանցելը: Այսինքն՝ նյութը ոչ թե մեկ դասաժամի համար է նախատեսված, այլ՝ վերջնարդյունքները գրանցելուն է միտված:

«ՄԱՅՐԵՆԻ-2» ԴԱՍԱԳՐՔԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵԶԸ

Այս բաժնում ներկայացնում ենք «Մայրենի-2» դասագրքի բովանդակային քարտեզը, որն ամբողջությամբ կազմում է մայրենի լեզվի դասընթացի հիմքը և ներառում է մայրենի առարկայական չափորոշչով սահմանված հիմնական հասկացություններն ու դրանցով պայմանավորված վերջնարդյունքները:

Մասնավորապես, քարտեզում ներկայացված են «Ընթերցանություն/բառապաշար», «Լեզվական համակարգ», «Հաղորդակցում», «Մտածական կարողություններ», «Ինքնություն, արժեք» բաժինները, որոնցից յուրաքանչյուրի համար սահմանված են վերջնարդյունքներ և ուսումնական գործունեության ձևեր:

Ուսուցիչն իր դասի պլանավորման վրա աշխատելիս, դասի նպատակն ու խնդիրները սահմանելիս կարող է օգտվել բովանդակային քարտեզից, սակայն նշենք, որ այն ընդամենն օգնող, կողմնորոշիչ քարտեզ է, և ուսուցիչն այն կարող է փոփոխության ենթարկել՝ ըստ անհրաժեշտության:

Ընթերցանություն/ բառապաշար	Լեզվական համակարգ	Հաղորդակցում - գրավոր - բանավոր - ոչ խոսքային	Մտածական կարողություններ (քննադատական, վերլուծական հետազոտական, ստեղծագործական)	Ինքնություն, արժեք
Ծիածան	Հնչյունաբանություն (հնչյուն և տառ)	- բարևել, ողջունել, - երկխոսություն վարել - պատմել նկարի բովանդակությունը	- ստեղծել երկխոսություններ տարբեր իրավիճակների վերաբերյալ - ներկայացնել ստեղծագործական աշխատանքներ - կազմակերպել տարբեր միջոցառումներ	- բարևելը որպես բարեկրթության դրսևորում - բարևելու ձևերի կիրառում (ընկերոջը, ծանոթին, անծանոթին, հասակակցին, մեծահասակին)
Մի օրով էլ մեծացա	Հնչյունաբանություն (հնչյուն և տառ)	- արտահայտել սեփական զգացումները, ցանկությունները - արտասանել անգիր	- արտահայտիչ արտասանել բանաստեղծությունը - նկարաշար ստեղծել - դիտարկել տարբեր պատճառահետևանքային կապեր	Կարևորել ուսումը, գնահատել իրեն ընձեռած հնարավորությունները
Ես	Հնչյունաբանություն (հնչյուն և տառ)	-բնութագրել, համեմատել	կապ տեսնել առակի բովանդակության և իր կյանքի միջև	ինքնադրսևորում, ինքնաճանաչում
Շաբաթվա իմ յոթ օրերը	Հնչյունաբանություն (հնչյուն և տառ)	գրավոր ներկայացնել շաբաթվա իր նախընտրած օրը	ներկայացնել գործողությունների քայլաշար, մշակել օրվա կանոնակարգ	զգալ ժամանակը, պլանավորել անելիքները
Շնորհակալությունը, խնդրեմն ու Ներեցեքը	Հնչյունաբանություն (հնչյուն և տառ)	ներկայացնել դերային խաղ՝ օգտագործելով պատմվածքի բանալի բառերը	-մշակել քաղաքավարության, բարեկրթության կանոններ	դրսևորել բարեկիրթ վարք՝ կիրառելով ողջույնի, հրաժեշտի, խնդրանքի համապատասխան ձևեր
Հարցերի պարը	Հնչյունաբանություն (հնչյուն և տառ, կետադրության նշաններ)	ոչ խոսքային միջոցներով ներկայացնել բանաստեղծության բովանդակությունը	պատասխանել հեղինակի առաջադրած հարցերին, ձևակերպել և առաջադրել հարցեր	ինքնուրույն կամ մեծերի օգնությամբ գտնել իրեն հուզող հարցերի պատասխանները

Ընթերցանություն/ բառապաշար	Լեզվական համակարգ	Հաղորդակցում - գրավոր - բանավոր - ոչ խոսքային	Մտածական կարողություններ (քննադատական, վերլուծական հետազոտական, ստեղծագործական)	Ինքնություն, արժեք
Արագիլն ու սագը	Բառագիտություն (բառ, բառակապակցություն)	Պատմել տարբեր ժողովուրդների հեքիաթներ՝ ներկայացնելով հիմնական գաղափարը: Գրել հաղորդագրություն:	մեկնաբանել կերպարների արարքները, արտահայտել սեփական տեսակետը	Գնահատել հնարավորությունները՝ ներկայացնելով սեփական եսի «ուժեղ» և «թույլ» կողմերը; Օգնել ձմեռող թռչուններին:
Կանաչ գորտի հեքիաթը	Բառագիտություն (բառ, բառակապակցություն)	Նկարել կարդացածի վերաբերյալ իր հույզերը: Կազմել բառակապակցություններ, դրանք օգտագործել խոսք կառուցելիս:	համեմատել դասակարգել , գտնել նմանություններ, տարբերություն- ներ բնակության տարբեր վայերի վերաբերյալ, նկարագրել իր բնակավայրը:	Կարողանալ արագ և ճիշտ կողմնորոշվել ցանկացած իրավիճակներում: ճանաչել իր ծննդավայրն ու բնակավայրը:
Համառ մրջյունը	Բառագիտություն (բառ, բառակապակցություն)	Ձևակերպել հետազոտական հարցեր, նկարագրել դրանց պատասխանները գտնելու հիմնական քայլերը:	Հետազոտել միջատների (մրջյուն, ճպուռ և այլն) կենսակերպը, քննարկել ընկերների հետ և պատրաստել փոքրիկ հաղորդում:	Ստանձնել պատասխանատվություն՝ իրեն շրջապատող մարդկանց նկատմամբ, հոգ տանել նրանց մասին՝ չընկրկելով դժվարությունների առջև:
Ազոավներն ու աղվեսը	Բառագիտություն (բառ, բառակապակցություն)	Հասկանալ տեքստի բովանդակության և թեմատիկ նկարի կապը, օգտվելով նկարից՝ համապատասխան բառերի և բառակապակցությունների միջոցով ներկայացնել հերոսներին:	Ստանձնել տարբեր դերեր՝ քննարկումների ժամանակ:	Կարևորել արդար և ազնիվ մոտեցումները ցանկացած իրավիճակներում:
Մռացված ծննդյան օրը	Բառագիտություն (առարկա ցույց տվող բառեր)	Գրավոր արտահայտել հույզերը կարդացած ստեղծագործության վերաբերյալ:	Ներկայացնել ծննդյան օրվան նախապատրաստվելու քայլաշար:	Ուշադիր լինել սեփական նպատակների, կյանքի իրադարձությունների, հանգստի, նկատմամբ:
Տատիկի ժամացույցը	Բառագիտություն (առարկա ցույց տվող բառեր)	Հասկանալ տեքստի բովանդակության և իր կենսակերպի կապը:	Ներկայացնել իր ընտանիքի մոդելը: Խոսել իր սիրած խաղալիքների ու դրանց պահպանման մասին	Ուշադիր լինել սեփական իրերի նկատմամբ: Կարևորել աշխատանքը, դրա արդյունքները: Լինել խնայող:

Թեմա՝ Երբ նա փոքր էր (էջ 53- էջ 74)

Ընթերցանություն/ բառապաշար	Լեզվական համակարգ	Հաղորդակցում - գրավոր - բանավոր - ոչ խոսքային	Մտածական կարողություններ (քննադատական, վերլուծական հետազոտական, ստեղծագործական)	Ինքնություն, արժեք
Մեծ երևակայողը	Բառագիտություն (առարկա, ցույց տվող բառեր)	Նկարագրել մարդկանց, խոսել նրանց գործերի մասին, ձևակերպել հարցեր և վարել երկխոսություն, նշումներ անել:	Ռոդարիական հնարներն օգտագործել տարբեր պատմություններ հորինելու համար: Համապատասխանեցնել «Անճոռնի ճուտիկը» հեքիաթի բովանդակույթ- յունը առօրյա որևէ իրողության հետ: Փոփոխել հեքիաթի բովանդակությունը:	Կարևորել հանդուրժողականու թյան դրսևորումները ցանկացած պարագայում, ունենալ բարձր ինքնագնահատական: Ջանք չխնայել բացահայտելու այն ներուժը, որը կօգնի ինքնարտահայտվելուն:
Կախարդված հանդիսատես	Բառագիտություն (առարկա և գործողություն ցույց տվող բառեր)	Նկարագրել մարդկանց, խոսել նրանց գործերի մասին, բառերով և բառակապակցություններով արտահայտել/գրել իրենց զգացողությունները՝ ունկնդրած երաժշտության մասին:	Հավաքել տեղեկություն հայ կամ օտարազգի որևէ երաժշտի մասին, հիմնավորել ընտությունը (ինչո՞ւ է նախընտրել խոսել այդ երաժշտի մասին):	Դրսևորել ողջամիտ և հարգալից վերաբերմունք մշակութային գործիչների նկատմամբ: Ջանք չխնայել բացահայտելու այն ներուժը, որը կօգնի ինքնարտահայտվել:
Ծաղրածուների արքան	Բառագիտություն (առարկա և գործո- ղություն ցույց տվող բառեր)	Նկարագրել մարդկանց, խոսել նրանց գործերի մասին: Դաս-էքսկուրսիայի միջոցով այցելել կրկես, ներկայացնել տպավորությունները, մտորումներն այդ մասնագիտության վերաբերյալ, ստեծել սահիկահանդես՝ օգտագործելով մեդիա աղբյուրները:	Թիմային աշխատանքի միջոցով քննարկել կրկեսի՝ որպես թատերարվեստի ճյուղի վերաբերյալ տեղեկությունը: Ստեղծել խաղ՝ «Շրջիկ կրկես» թեմայով:	Ձևավորել վարքագիծ՝ արգելքները հաղթահարելու , իր ուժը և հնարամտությունը համադրելու գործում: Ջանք չխնայել բացահայտելու այն ներուժը, որը կօգնի ինքնարտահայտվել:
Աշխարհահռչակ շախմատիստը	Բառագիտություն (հատկանիշ ցույց տվող	Նկարագրել մարդկանց, խոսել նրանց գործերի մասին:	Անվանել շախմատի խաղաքարերը,	Հետևողական լինել կարգուկանոնը պահպանելու հարցում: Հետևել

	բառեր)	Ներկայացնել շախմատի ձևերի և շախմատ խաղալու մասին, մշակել հրահանգներ/կանոններ ցուցադրել որևէ խաղ: Գրանցել խաղի արդյունքները աղյուսակի տեսքով: Գնահատել խաղացողի ջանքերը՝ /ինքնագնահատում./ փոխադարձ/ նշելով այն անձնային որակները, որոնք դրսևորվում են շախմատ խաղալիս:	բնութագրել շախմատի որևէ խաղաքար պատրաստել հաղորդում շախմատի ձևերի մասին: Առաջադրել վարկած՝ «Կարո՞ղ ենք նամակ գրելով կամ առցանց շախմատ խաղալ» վարկածը: Խմբային աշխատանքի միջոցով քննարկել:	Ժամանակին, կարևորել համբերատարության, հանդուրժողականության դրսևորումները ցանկացած դեպքերում: Ջանք չխնայել բացահայտելու այն ներուժը, որը կօգնի ինքնարտահայտվել:
Մեծ լոռեցին	Բառագիտություն (հատկանիշ ցույց տվող բառեր)	Նկարագրել հայտնի մարդկանց, խոսել նրանց գործերի մասին: Ներկայացնել անհատի կյանքը, համոզմունքները, արժեհամակարգը՝ զուգահեռ ներ տանելով իր կենսափորձի հետ: Գնահատել մեծերի փորձը՝ դիտարկելով այն որպես կենդանի օրինակ:	-ձևակերպի հետազոտական հարցեր -նկարագրի դրանց պատասխանները գտնելու քայլերը -օգտվի ահիրաժեշտ տեղեկությոց -կարողանա տեղեկատվությունն ըստ անհրաժեշտության օգտագործել:	Կարևորել իրեն փոխանցած արժեքները, լինել դրանց կրողը: Արժևորել նշանավոր մարդկանց գործունեությունը մեր ժողովրդի կյանքում:

Ընթերցանություն/ բառապաշար	Լեզվական համակարգ	Հաղորդակցում - գրավոր - բանավոր - ոչ խոսքային	Մտածական կարողություններ (քննադատական, վերլուծական հետազոտական, ստեղծագործական)	Ինքնություն, արժեք
Հայաստանյան խճանկար	Բառագիտություն (հոմանիշ, հականիշ բառեր)	Նկարել տեքստի բովանդակությունը կամ որևէ հատվածը: Ներկայացնել նկարն այնպես, որ չտեսնողը հասկանա ինչի մասին է այն:	Հավաքագրել տվյալներ Հայաստանի մասին և դրանք քարտեզագրել:	Կարևորել իր երկրիրը ճանաչելու անհրաժեշտությունը՝ այն սիրելու և պաշտպանելու տեսանկյուններից:
Իմ հայրենիքը	Բառագիտություն (հոմանիշ, հականիշ բառեր)	Լսել, հասկանալ, արձագանքել լսածին, աղով, տրամադրությունը՝ գույներով: Անգիր արտասանել:	Ուսումնասիրել ծննդավայրը հավաքագրել տվյալներ և դրանք քարտեզագրել:	Գիտակցել իր դերն ու պա- տասխանատվությունը հայրենիքի պաշտպանության գործում:
Անուշ անուններ	Բառագիտություն (հոմանիշ, հականիշ բառեր)	Լսել, հասկանալ, արձագանքել լսածին, զգացողություններն արտահայտել մնջա- խաղով, տրամադ- րությունը՝ գույներով: Անգիր արտասանել: Ինքնաթելադրությամբ գրել ոտանավորը:	Իմանալ ընտանիքի անդամների անունները, ուսումնասիրել դասընկերների անունների ծագման պատմությունը, պատրաստել անձնանունների փոքրիկ բառարան:	Գիտակցել մարդու՝ իր անունը պատվով կրելու կարևորությունն ու պատասխանատվությունը:
Քո տունը	Բառագիտություն (հոմանիշ, հականիշ բառեր)	Մտքերն արտահայտել անկաշկանդ, խոսել ըստ էության, հայտնել կարծիք և տարբեր փաստարկներով հիմնավորել այն:	Կարդալու, լսելու, քննարկելու միջոցով բացահայտել իր ծննդավայրը/բնակավայրը, ավելի լավ ճանաչել իր հայրենիքը:	Գիտակցել հայրենիքում մեծանալու, հայրենիքի բարգավաճման համար իր սեփական նեղրումն ունենալու, միգրացիայի /մարդկանց տեղաշարժի/ հնարավոր անհարմարությունները վեր հանելու կամ միգրացիայի պայաններում՝նոր միջավայրին հարմարվելու անհրաժեշտության

Մեսրոպ Մաշտոցը և հայ գրերի գյուտը	Բառագիտություն (հոմանիշ, հականիշ բառեր)	Կազմել պլան, վերաշարադրել՝ ըստ պլանի: Գրավոր փոխադրել տեքստը:	Գտնել պատճառահետևանքային կապեր, պատրաստել սահիկահանդես՝ «Հայոց այբուբենը» թեմայով:	մասին: Գնահատել հայոց լեզուն՝ որպես ազգապահպան միջոց: Արժևորել մայրենիի դերը, հարգալից վերաբերմունք ունենալ մայրենի լեզվի հանդեպ:
Նյուտոնի թիկնոցը	Բառագիտություն (հոմանիշ, հականիշ բառեր)	Վարել երկխոսություններ և զրույցներ տեքստի շուրջ:	Վերլուծել տեքստի կերպարների վարքագիծը, կատարել պարզ դատողություններ: Խոսել իր նախասիրությունների, դրանք՝ հետագայում գործի վերաձելու պլանների մասին:	Քննարկել հայ նշանավոր մարդկանց դերը հայ ժողովրդի պատմության կերտման գործում՝ ունենալով այն որպես օրինակ սեփական նախաձեռնություններում:

Թեմա՝ Մի տանիքի տակ (էջ 30 – էջ 58)				
Ընթերցանություն/ բառապաշար	Լեզվական համակարգ	Հաղորդակցում - գրավոր - բանավոր - ոչ խոսքային	Մտածական կարողություններ (քննադատական, վերլուծական հետազոտական, ստեղծագործական)	Ինքնություն, արժեք
Ես իմ բաժին երկինքն եմ պահում	Բառագիտություն (արմատ, ածանց)	Առանձնացնել գլխավոր միտքը և մեկնաբանել: Վերաշարադրել տեքստը որևէ հերոսի անունից: Գրավոր պատասխանել հետազոտական հարցին:	Ձևակերպել հետազոտական հարց՝ «Ես ի՞նչ եմ անում իմ բաժին «երկինքը» պահելու համար»: Օգտվելով օրինակից՝ հորինել նմանօրինակ պատմություն:	Գիտակցի իր դերակատարության ու պատասխանատվության ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա, իր պարտականությունը համարի աշխարհն ավելի լավը դարձնելը :
Ամենից լավ տունը	Բառագիտություն (արմատ, ածանց)	Արձակ շարադրել, ամփոփ ներկայացնել բովանդակությունը: Դերային խաղով ներկայացնել՝ ստանձնելով տարբեր դերեր:	Ուսումնասիրել , ներկայացնել բնակավայրը, հավաքագրել և ամբողջացնել տվյալներ դրա վերաբերյալ: Իմանալ հասցեն: Ներկայացնել մարդկանց տեղաշարժերը, հրամարումը նոր միջավայրին, բացատրել այդ երևույթի շարժառիթը և բերել օրինակներ: Կանխատեսել, թե ինչը կարող է իր բնակավայրը/քաղաքը դարձնել ավելի բարեկարգ, մաքուր և քաղաքակիրթ:	Գիտակցել իր դերն ու պատասխանատվությունը բնակավայրի զարգացման գործում: Արժևորել հայենիքում ապրելու ու արարելու գաղափարը: Գնահատել մարդկանց տեղաշարժերի հնարավոր ոլիսկերը:
Ինչքա՞ն է կշռում մի փաթիլ ձյունը	Բառագիտություն (արմատ, ածանց)	Վերլուծել ընթերցած տեքստի հերոսների վարքն ու վերաբերմունքը նկարագրվող իրադարձությունների նկատմամբ:	քննարկել մեր հայրենիքը, կամ առհասարակ աշխարհն ավելի խաղաղ ու ապահով դարձնելու՝ մարդկանց պատասխանատվությանը վերաբերող հարցեր:	Գիտակցել իր դերն ու պատասխանատվությունը աշխարհն ավելի խաղաղ ու ապահով դարձնելու համար:
Ո՞րն է լավ	Բառագիտություն (արմատ, ածանց)	Առանձնացնել գլխավոր միտքը և մեկնաբանել:	Սինթեզել իրական կյանքից դեպքեր, երբ մարդիկ օգնում են իրար՝ իրենց հնարավորությունների շրջանակում:	Գնահատել իր ուժեղ և թույլ կողմերը, ունենալ լրարձր ինքնագնահատական:

Մեկ և յոթ	Բառագիտություն (արմատ, ածանց)	Շարունակել տեքստը՝ ավելացնելով մի քանի հերոս, բացատրել ընտության մոտիվացիան:	Վերլուծել միջանձնային փոխհարաբերությունները, քննարկել աշխարհն ավելի խաղաղ ու ապահով դարձնելու՝ մարդկանց պատասխանատվությանը վերաբերող հարցեր:	Կարևորել սեփական կարծիքն ու որոշումը՝ որևէ խնդրում դրական տեղաշարժ արձանագրելու համար:
Տարբեր, բայց նույնը	Բառագիտություն (արմատ, ածանց)	Ոչ խոսքային միջոցներով գնահատել հերոսների զգայական վիճակը: Առանձնացնել դուր եկած կամ դուր չեկած հատվածները և հիմնավորել ընտրությունը:	Քննադատել իրենցից տարբեր մարդկանց նկատմամբ անհարգալից, անհանդուրժող վարքագծերի դրևորումները: Սինթեզել իրական կյանքից դեպքեր, երբ մարդկանց միջև ծագած վեճերը կամ խնդիրները լուծվել են խաղաղ ճանապարհով:	Գնահատել մարդկանց՝ մեջ միմյանց նկատմամբ հանդուրժող ու հարգալից լինելու հանգամանքը, ջանք չխնայել շրջապատում նմանօրինակ վարք դրսևորելու համար:
Թեմա՝ Թե ինչո՞ւ... (էջ 59 – էջ 93)				
Ընթերցանություն/ բառապաշար	Լեզվական համակարգ	Հաղորդակցում - գրավոր - բանավոր - ոչ խոսքային	Մտածական կարողություններ (քննադատական, վերլուծական հետազոտական, ստեղծագործական)	Ինքնություն, արժեք
Եթե ուզում ես	Շարահյուսություն (նախադասություն)	Արձակ շարադրել, բովանդակությունը:	Հետազոտել, թե ինչպես ենք սերմից ստանում ծաղիկ: Ավարտել նախադասությունը՝ Եթե ես ունենամ ..., ապա կունենամ՝ ...:	Սիրի աշխատանքն ու, բնությունը, կարևորի դրանց ազդեցությունն իր կյանքի վրա:
Սիրի՞ր կանաչը	Նախադասության ուղղագրությունը:	Նկարագրել առարկաներ, երևույթներ՝ արտահայտելով տպավորություններ ու զգացողություններ: Նամակ կամ հաղորդագրություն գրել՝ ուղղված ծառին:	Մեկնաբանիր՝ «Ծառը դարձավ պահարան » արտահայտությունը: Առաջադրել վարկած « Եթե ծառերը կտրենք, ապա մարդու	Գնահատել բնության դերը որպես մարդկանց կյանքը բարեկեցիկ դարձնելու միջոց:

			կյանքին վտանգ կսպառնա» Բերել փաստարկներ, կատարել եզրահանգումներ:	
Արտասովոր եղջերուն	Ընդարձակ նախադասություն	Առանձնացնել այն հատվածները կամ մտքերը, որոնք իրատեսական են կամ երևակայական: Ներկայացնել աղյուսակով: Ավելացնել շարքերը սեփական 1-2 օրինակով:	Ստեղծել տեքստ օրինակի համաձայն՝ օգտագործելով երևակայությունը:	Ուշադիր լինել սեփական նպատակների, հանգստի, նկատմամբ:
Առավոտ	Համառոտ նախադասություն	Նկարագրել օրվա պահերը՝ ըստ բանաստեղծության:	Ժամացուցի վրա ցույց տալ՝ որ պահը ժամը քանիսի հետ է համընկնում: Ո՞ր տողերն են մարդու աշխատանքի ու գործերի մասին:	Կարևորել օրվա պահերը՝ որևէ օգտակար գործ կատարելու տեսանկյունից:
Ձկնիկն առվին խուտուտ սվեց...	Ընդարձակ նախադասություն	Արտահայտիչ արտասանել ոտանավորը: Արձակ շարադրել ոտանավորը:	Մեկնաբանել՝ « Առուն ճամփա ընկավ դեպի ծով» արտահայտությունը: Պատկերել «Առուն ցած ընկավ քարափից:» նախադասությունը և ներկայացնել մեկ բառով: Հայաստանում ի՞նչ ջրվեժներ գիտես: Պատմել դրանցից որևէ մեկի մասին:	Ճանաչել բնության երևույթները: Պահպանել բնությունը՝ ծանոթ լինելով բնության օրենքներին:
Անձրևը	Նախադասության գլխավոր անդամներ	Խոսքային և ոչ խոսքային միջոցներով ներկայացնել պատմվածքի բովանդակությունը:	Բացատրել՝ «Ինչպես է առաջանում անձրևը»: Առաջադրել վարկած՝ Ինչ կլիներ, եթե պատմվածքի հերոսները մինչև վերջ նեղացած մնային մարդկանցից:	Ճանաչել բնության երևույթները: Ներողամիտ լինել, գործել իր բարօրություն մարդկանց:

			Ի՞նչ են հազնում մարդիկ անձրևի ժամանակ: Ինչով են մարդիկ պաշտ պանվում անձրևից:	
Ո՞ւմ համար է խնձորը	Նախադասության գլխավոր անդամներ	Շարունակել տեքստը՝ ավելացնելով մի քանի հերոս:	Մոդելավորել պատմվածքը՝ կազմելով գործողությունների քայլաշարը:	Ճանաչել բնության երևույթները: Կարողանալ բնության բարիքներից օգտվել՝ ըստ անհրաժեշտության;
Չորս ցանկություն	Ամփոփում	Վերարտադրել պատմվածքը՝ բնութագրելով հերոսին: Գրել որևէ ցանկություն, բացատրել մոտիվացիան:	Մեկնաբանել մարդու գիտակցությունից անկախ՝ բնության մեջ տեղի ունեցող գործընթացները, բացահայտել օրինաչափությունը: Լսել Վիվալդիի՝ «Չորս եղանակներ ստեղծագործությունը՝ հընթացս նկարելով տարվա՝ իրենց նախընտրած եղանակը: Կազմակերպել ցուցադրություն՝ ներկայացնելով իրենց աշխատանքները:	Ճանաչել բնության երևույթները: Գնահատել բնության անկրկնելիությունն ու հրաշագործությունը: Գիտակցել բնության կարևորությունը մարդու կյանքում: Արժևորել մարդու և բնության փոխազդեցությունը, կյանքի տարբեր շրջափուլերում աշխարհն ընկալելու կարողությունները:

ԱՇԽԱՏԵԼՔ ԱՅՍՊԵՍ

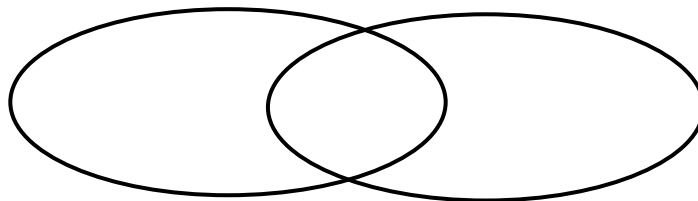
Ստորև ներկայացված են մեթոդական ընթացակարգեր, որոնք կօգնեն աշակերտներին առավելագույնս կիրառելու իրենց լեզվական գիտելիքները: Այս ճանապարհով մեծանում են հնարավորությունները խոսելու, զրուցելու, բանավիճելու, քննարկելու, փաստարկելու, հիմնավորելու և այլ լեզվահաղորդակցական միջոցներով ամրապնդելու խոսքային կոմպետենցիաները:

Վ Ե Ն Ի Դ Ի Ա զ Բ Ա Մ

- ✚ Վենի դիագրամն օգտագործեք «բույսեր», «կենդանիներ» գաղափարները միմյանց հակադրելու կամ դրանց ընդհանրությունները ցույց տալու նպատակով:

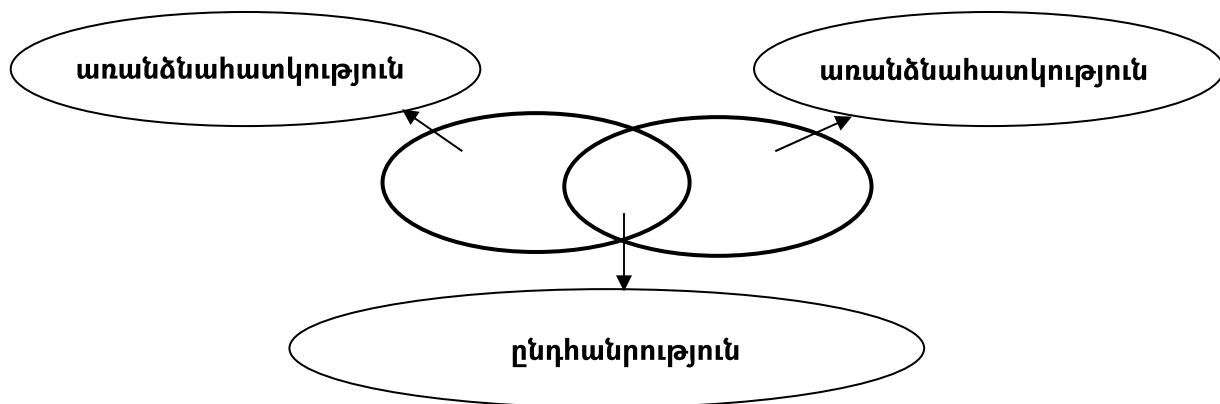
ԲՈՒՅՍԵՐ

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ

- ✚ Վարժությունը կարող եք կատարել անհատապես, զույգով կամ խմբով:
- ✚ Դիագրամը լրացնելուց հետո քննարկում կազմակերպեք:

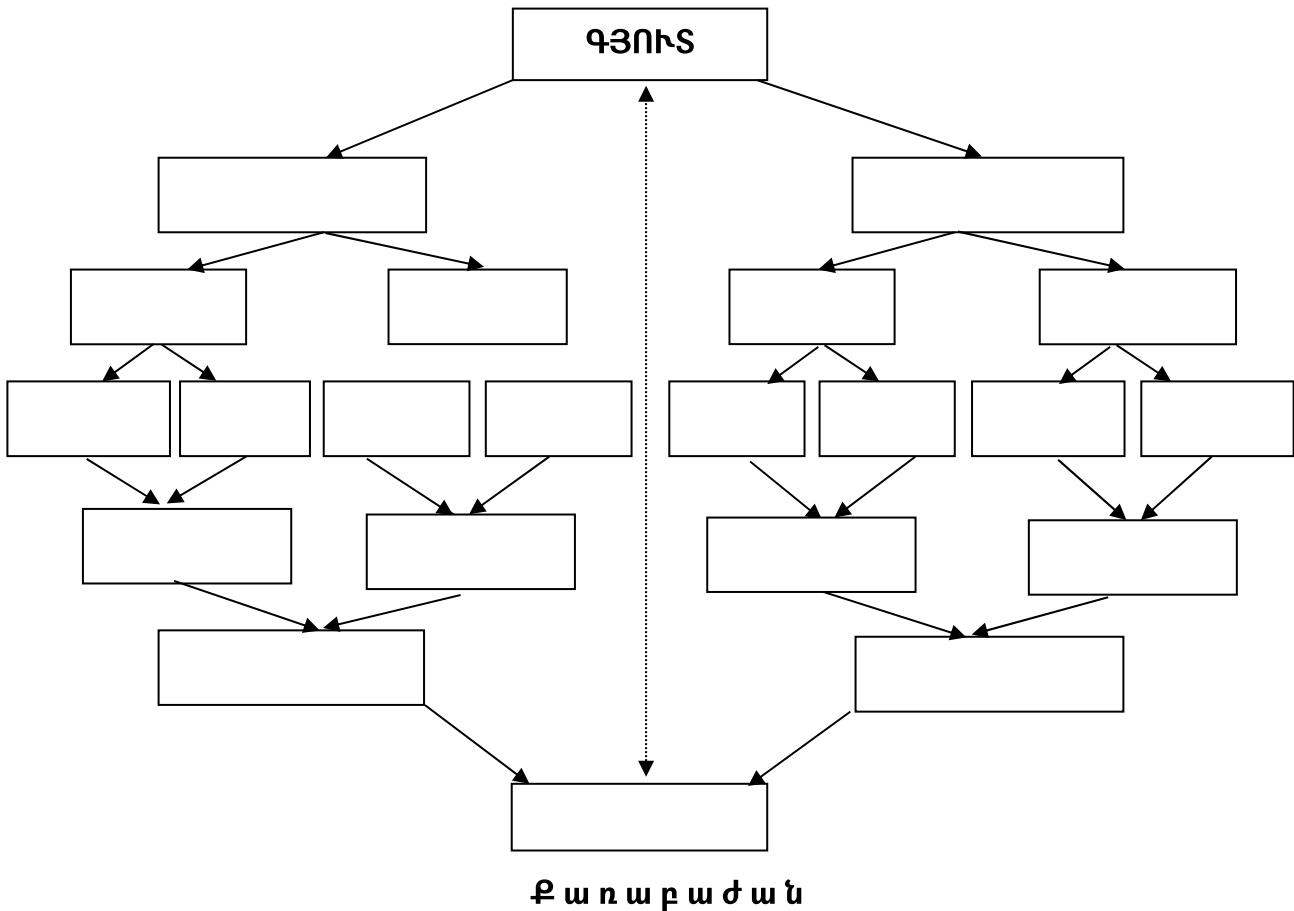
Հուշում

Պ ր ի զ մ ա

(գաղափարի վերաբերյալ ենթագիտակցական, ասոցիատիվ կապերի բացահայտում)

- ✚ Տրված է մեկնաբանող՝ այն հիմնական հասկացությունը, միտքը, թեման, ինչը ենթակա է ուսումնասիրության: Ձեր ցանկությամբ կարող եք փոխել մեկնաբանը:
  - ✚ Սխեմայի հաջորդ երկու վանդակներում առանց քննարկման գրանցեք մեկնաբանի ազդեցությամբ մտքում ծագած առաջին երկու պատահական բառերը:
  - ✚ Հնարավորինս կանխեք գիտակցական մակարդակում ծնված բառերն ու հասկացությունները գրանցելը:
  - ✚ Խրախուսեք ենթագիտակցական ոլորտում ծնված ասոցիատիվ կապերը:
  - ✚ Ասոցիատիվ մտածողության վրա հիմնվող այս ընթացքը շարունակեք մինչև վերջ: Առավել արդյունավետ է երեք շերտով բացված պրիզման (տես՝ օրինակում):
  - ✚ Պրիզման եզրափակվում է վերջնաբառով:
  - ✚ Ամփոփման համար փորձեք մեկնաբանի ու վերջնաբանի միջև տրամաբանական կապ գտնել: -
- ...

✚ Առաջադրանքը կատարեք անհատական, զույգով կամ խմբերով:

✚ Մաքուր թուղթն (գրատախտակը...) անհրաժեշտ է բաժանել չորս մասի:

✚ Ձեր մտքերը համապատասխանաբար գրի առեք չորս բաժիններից յուրաքանչյուրում՝ ըստ ստորև ներկայացված քառաբաժան աղյուսակի:

<p>1. Ի՞նչ էիք տեսնում հեքիթը կարդալիս:</p> <p>զգայություններ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • տեսողական, լսողական • համի և հոտի 	<p>2. Ի՞նչ էիք զգում հեքիթը կարդալիս:</p> <p>վերաբերմունք</p> <ul style="list-style-type: none"> • հույզեր • զգացմունքներ
<p>3. Կապը ձեր և իրական կյանքի հետ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ասոցիացիաներ • առնչություններ • օրինակներ 	<p>4. Նոր վերնագիր:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ընդհանրացում • վերաիմաստավորում • գնահատում

Խ մ բ ա վ ո ղ ու մ

(բ առ ա յ ի ն խ ա ղ - առ ա ջ ա դ ռ ա ն ք)

✚ Գրե՛ք «Քաղաք» բանալի-բառը թղթի կամ գրատախտակի կենտրոնում:

✚ Ժամանակ պահեք:

✚ Սկսեք գրել բանալի բառին առնչվող բառեր ու արտահայտություններ:

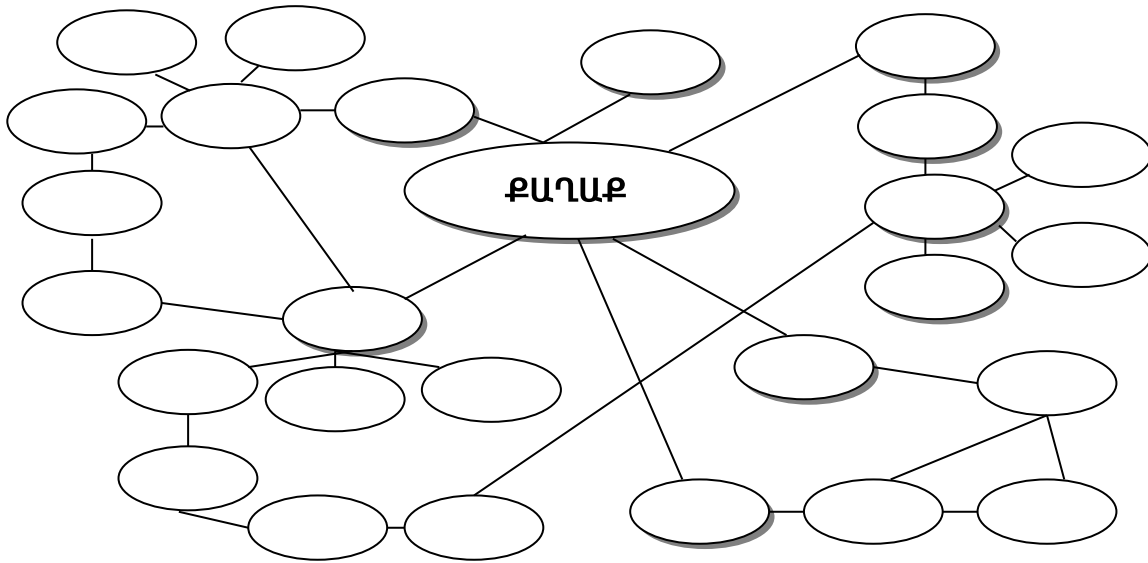
✚ Գծերով միացրեք այն բառերը, որոնք ձեր կարծիքով իրար հետ ինչ-որ կերպ առնչվում են:

Խմբավորումն օգտագործելիս անհրաժեշտ է պահպանել մի քանի հիմնական կանոններ.

- գրի առեք մտքին եկած բոլոր գաղափարները, չդատելով դրանց ճիշտ կամ սխալ լինելու մասին, պարզապես գրեք,
- այդ պահին մի անհանգստացեք նույնիսկ ուղղագրության կամ ուղղախոսության կանոնների մասին,

- անդադար գրեք, քանի դեռ մտքեր և գաղափարներ են ծագում,
- եթե գաղափարների հոսքը մի պահ դադարում է, իսկ դեռ ժամանակ կա, ապա՝ շարունակեք խզմզել թղթի վրա, մինչև նոր մտքեր ծագեն,

Խմբավորման վարժությունը կարող էք կատարել անհատապես, զույգերով կամ խմբերով:

T-աձև աղյուսակ

✚ T-աձև այս աղյուսակն օգտագործեք Մուշեղ սպարապետի արածը գնահատելու, նրա արարքի հակասական կողմերը համեմատելու համար: Աղյուսակի երկու բաժիններում, գրանցեք, թե ձեր կարծիքով ինչ դրական կամ բացասական կողմեր ունեն սպարապետի որոշումը: Ձեր կարծիքը բանավոր ձևով վերլուծեք և հիմնավորեք:

Դրական կողմեր

Բացասական կողմեր

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
-------------------------	-------------------------

M / m - ա ձ ն ա ղ յ ու ս ա կ

✚ M-աձն աղյուսակի օգնությամբ քննարկեք «**Տարբեր սերունդների միջև մշտապես վեճ և անհամաձայնություն կա՝ ինչը լավ է...**» արտահայտությունը:

✚ Աշխատանքը կատարեք անհատապես, զույգով կամ խմբով:

✚ Երեք բաժնից կազմված այս աղյուսակում գրանցեք դրական, բացասական կամ չեզոք դիրքորոշումները,

✚ բերեք անհրաժեշտ փաստեր, տվյալներ և հիմնավորումներ:

✚ Կարող եք տալ երեք տարբեր պատասխաններ՝ **այո, ոչ, չգիտեմ** կամ **կողմ եմ, դեմ եմ, ձեռնպահ եմ**:

Դրական կողմեր

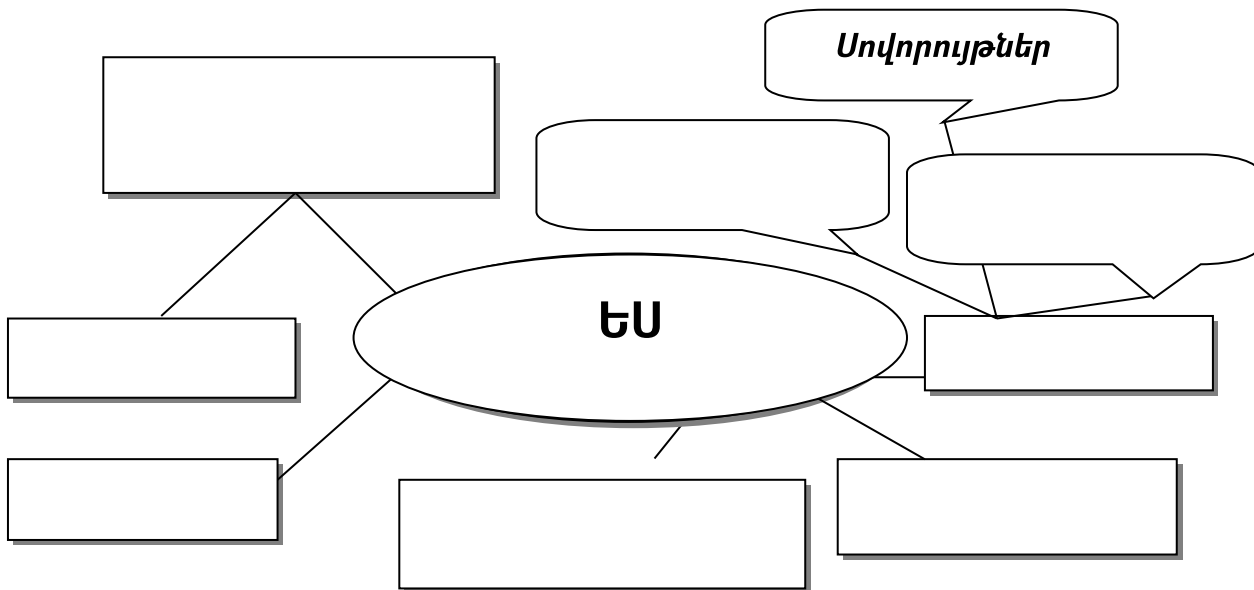
Չեզոք կողմեր

Բացասական կողմեր

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
-------------------------	-------------------------	-------------------------

Հասկացությունների քարտեզ

- ✚ Նախ շրջանի մեջ գրեք թեման կամ հիմնական հասկացությունը՝
- ✚ օրինակ «ԵՍ»:
- ✚ Այնուհետև գրեք հիմնական հասկացության հետ անմիջական առնչություն ունեցող ուղեկից բառեր՝ ասենք «բնավորության գծեր», «սիրելի զբաղմունք». «հետաքրքրություններ» և այլն:
- ✚ Ապա նույն կերպ գրեք նշված բառերի հետ կապված ենթահասկացությունները՝ օրինակ՝ «ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ» – «նախասիրություններ», «հոբիներ»:

- ✚ Քարտեզի «ճյուղերը» կարող եք ավելացնել, տարածել՝ ցանկացած ուղեկից բառից դուրս բխեցնելով նոր հասկացություններ:
- ✚ Որոշեք ճյուղավորումների քանակը և բազմազանությունն ըստ ձեր քննարկումների:
- ✚ Քննարկումներ կազմակերպեք առանձին ճյուղերի վերաբերյալ անհատապես, զույգով կամ խմբով:

ԽՈՍՔ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

(մեթոդական)

Բ Ա Ն Ա Վ Ե Ճ

✚ Բանավեճի թեմայի կամ խնդրի ներկայացում (տեսալսողական միջոցներ, մուլտֆիլմ, ֆիլմ, տեսագրություն, ձայնագրություն, նկար և այլն),

✚ «փորձագետի» կողմից տեղեկատվության ներկայացում (իբրև փորձագետ կարող է հանդես գալ խմբի ցանկացած անդամ, ուսուցիչ կամ աշակերտ),

✚ լրացուցիչ տեղեկությունների հաղորդում ցանկացողների կողմից,

✚ խթանող հարցերի տրամադրում, ինչպիսիք են՝ «ի՞նչ», «ինչպե՞ս», «ինչո՞ւ» ...

✚ խնդրի վերաբերյալ առնվազն երկու տարբեր կամ հակադիր տեսակետների ձևակերպում:

Ը ն թ ա ց ք ը

✚ Բանախոսները ձգտում են ունկնդիրներին համոզել իրենց դիրքորոշման ճշմարտացիությունը:

✚ Պնդումը ժխտող կողմը՝ ընդդիմախոս կողմը փորձում է ապացուցել, որ ներկայացված դիրքորոշումը կամ փաստարկները հիմնավոր չեն:

✚ Փաստարկների միջոցով կարելի է ունկնդիրներին համոզել, որ տվյալ դիրքորոշումն ամենաճիշտն է:

✚ Փաստարկները կարող են լինել թույլ և ուժեղ:

✚ Ունկնդիրներին թույլատրվում է փաստարկներին թերահավատորեն մոտենալ:

✚ Նրանք փորձում են փաստարկների մեջ տեսնել հորինված ու շինծու տարրեր բացթողումներ:

✚ Ապացույցներ, փաստարկների հետ միասին անհրաժեշտ է ներկայացնել սեփական դիրքորոշումները հաստատող նյութեր (մեջբերումներ, փաստեր, վիճակագրական տվյալներ):

✚ Բանավեճերի ընթացքում յուրաքանչյուր մասնակցի հնարավորություն է տրվում պատասխանելու բանախոս- ընդդիմախոսի հարցերին:

✚ Հարցերը կարող են նպատակ ունենալ ինչպես դիրքորոշումների վերաբերյալ բացատրություն տալուն, այնպես էլ հակառակորդի՝ ընդդիմախոսի հնարավոր սխալները բացահայտելուն:

Ունկնդիրների գնահատականը

✚ Գնահատողները լսում են թեմայի վերաբերյալ երկու կողմերի փաստարկները, լրացնում են արձանագրություններ, որոնց մեջ ամրագրում են, թե որ կողմին է տրվել առավելությունը բանավեճի անցկացման արդյունքում:

✚ Այս փուլի արդյունքները պետք է ամփոփել՝ մանրամասն վերլուծելով ելույթները: Մասնակիցների մոտ պետք է ձևավորել այն վերաբերմունքը, որ վերջիններիս ներկայացրած միտքը հիմնավոր, փաստարկված և համոզիչ էր:

Բանավեճը կարող է անցկացվել իչպես երկու անհատների այնպես էլ երկու խմբերի միջև:

ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂ

- ✚ Նա, ով չի մասնակցում խաղին, դիտորդի դեր է կատարում. նշումներ է անում դերային խաղի մասնակիցների վարքի, դրսևորումների վերաբերյալ:
- ✚ Դերային խաղը հաճախ կառուցվում է որոշակի կոնֆլիկտային իրավիճակների շուրջ, որոնք կարող են առաջանալ անգամ թյուրիմացությունների հետևանքով (խմբի անդամներից յուրաքանչյուրը կարող է քննարկման ներկայացնելու և կոնֆլիկտային իրավիճակ):
- ✚ Խրախուսվում է ցույց տալ, որ նույն թեմայի շուրջ տարբեր մարդիկ տարբեր կարծիքներ ունեն:

- ✚ Դերային խաղի համար ցանկալի է ընտրել հետաքրքիր և տարբեր տեսակետներ պարունակող թեմաներ, հետևաբար դրան մասնակցողները պետք է ներկայացնեն տարբեր տեսակետներ (ըստ այդմ որոշեն դերեր):

Խ ո Ր Ի Ո Ւ Ղ Ն Ե Ր Կ Ա Ն Գ Կ Ա Գ Մ Ա Ն Վ Ե Ր Ա Ք Ե Ր Ե Կ Ա Ղ

- ✚ Մշակել մանրակրկիտ պլան
- ✚ Դերային խաղն անցկացնել ըստ որոշակի հետաքրքրություն ներկայացնող նյութի, խմբի անդամների համատեղ որոշմամբ (տրանսպորտ, առևտուր, բժշկի մոտ և այլն):
- ✚ Արդյունավետ է դերային խաղի այն տարբերակը, երբ մասնակիցը կատարում է այն դերը, որ հակառակ կամ հակադիր է իր տեսակետին, կամ որը արմատապես հակասում է իր սովորական գործողություններին և սկզբունքներին (սա օգնում է իրերն ու երևույթները դիտարկել հակադիր տեսանկյունից...)
- ✚ Ամենատարածվածը դերերի պատահական բաշխումն է:

- ✚ Այնուհետև բաժանել գլխավոր դերերն ըստ ցանկության,
- ✚ Դերերը տրամադրել ըստ դերերին մասնակցի համապատասխանության,
- ✚ Ընտրությունը թողնել մասնակիցներին,

Դ Ե Բ Բ Ի Ֆ Ի Ն Գ

- ✚ Դերային խաղից հետո կարևոր է անցկացնել դերրիֆինգ. այսինքն՝
- ✚ հանել մասնակիցներին դերերից,
- ✚ հստակություն մտցնել կատարվածի մեջ / փաստերի մակարդակով/,
- ✚ վերացնել թյուրիմացությունները և քննարկել եզրահանգումները,
- ✚ հանել լարվածությունը,
- ✚ բացահայտել դիրքորոշումները, զգացմունքները, փոփոխությունները, որոնք տեղի են ունեցել դերային խաղի ժամանակ,
- ✚ մասնակիցներին ինքնադիտարկման հնարավորություն տալ,
- ✚ վարքի վերաբերյալ հետևություններ անել,
- ✚ առաջ քաշել նոր թեմաներ և գաղափարներ քննարկումների համար,
- ✚ վարքը փոխելու ուղիներ մշակել,
- ✚ անդրադառնալ այլ իրավիճակների,
- ✚ մշակել ընդհանուր տեսակետ
- ✚ Վերլուծել այս կամ այն վարքագծի պատճառները,
- ✚ Եզրակացություններ անել,
- ✚ Նշել՝ ինչ կարելի է անել իրավիճակը լավացնելու համար:

Հ Ո Ի Շ Ո Ի Մ Ն Ե Ր

1-ին փուլ

- ✚ Ցանկալի է կիրառել բաց հարցեր՝ ինչպե՞ս, ինչո՞ւ, ի՞նչ:
- ✚ Չգնահատել «լավ է», «վատ է» սկզբունքով:
- ✚ Պետք չէ ժխտել ճիշտ չհասկացված հրահանգը:
- ✚ Խոսել եղածի մասին, այլ ոչ թե ինչ կարելի էր անել:

2- րդ փուլ

- ✚ Պարզել պատճառները՝ ինչո՞ւ, ինչպե՞ս, ո՞վ, ի՞նչ կլինեն եթե, ինչո՞ւ ոչ:
- ✚ Փնտրել այլընտրանքային տարբերակներ:
- ✚ Կա՞ր արդյոք այլ հնարավորություն այլ կերպ վարվելու, թե ոչ:

ԴԵՊՔԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Դեպքի ուսումնասիրությանե մեթոդն ունի երեք հիմնական տարբերակ.

1. Երբ սովորողների քննարկմանն է ներկայացվում իրական դեպք (պատմական իրադարձություն, դատական գործընթաց, հասարակական հնչեղություն ստացած վեճ), որն իր ժամանակին քննարկվել և համապատասխան լուծում է ստացել:

2. Երբ դեպքն իր ողջ կարևորությամբ սովորողների քննարկմանն է ներկայացվում առանց այդ մասին հայտնի եզրահանգումների, և հնարավորություն է տրվում սեփական վերլուծությունները համեմատել հայտնի իրադարձությունների հետ:

3. Երբ ուսումնասիրվող նյութը մտացածին է, երևակայական, հնարավոր են դեպքի վերլուծության ամենատարբեր արդյունքներ, բազմակի լուծումներ:

Իրենց հերթին վերոնշյալ երեք տարբերակները կարող են հանդես գալ զանազան տարատեսակներով՝ կախված դեպքի առանձնահատկություններից:

Այսպիսով մեթոդն իր ամբողջական նկարագրով մի տևական գործընթաց է՝ սովորողների անընդհատ փոփոխվող գործուն, դերային մասնակցությամբ: Մեթոդի նպատակը կոնկրետ **դեպքի, իրադարձության, պատահարի** բազմակողմանի կամ հանգամանալից ուսումնասիրությունն է, որի արդյունքում գնահատվում-արժևորվում է դեպքը, արվում են եզրահանգումներ:

Դ ե պ ք ի ն կ ա ր ա գ ր ու թ յ ու ն ը

✚ Վեր հանել խնդրո առարկա(ները) դիպվածը

- առաջնային և երկրորդական փաստերի տարանջատում

✚ Ներկայացնել խնդրի էությունը, ցուցադրել իրավիճակը (խաղալ, բեմադրել)

- պատկերավորում,
- անհրաժեշտ միջոցների ընտրություն
- հաղորդակցական, հռետորական կարողությունների կիրառում

✚ Բացահայտել ներկայացնողի տեսակետը

- անհրաժեշտ կամ ճշգրիտ հարցադրումների ձևակերպում
- պակասող կամ թերի ինֆորմացիայի ճշգրտում

✚ Ընդունել տարբեր տեսակետների առկայությունը

- հանդուրժողականություն, փոխըմբռնում
- սեփական տեսակետի հիմնավորում

✚ Հետազոտել առկա գրավոր և այլ նյութերը տվյալ դեպքի մասին

- անհրաժեշտ ինֆորմացիայի ձեռքբերում
- տեքստի, գրավոր տվյալների, նյութերի հետ աշխատելու կարողություններ

✚ Մեկ, երկու էջ ծավալով ներկայացված ընդհանուր նկարագրություն

- անհրաժեշտ փաստերի գրավոր շարադրանք
- գրավոր խոսքի վերլուծություն, մշակում

✚ Հնարավոր լուծման առկայություն կամ լուծման տարբերակի բացակայություն

- վերլուծական կարողություններ

✚ Դիպվածի ներկայացում մեկ կամ մի քանի տեսանկյուններով, պարզեցված կամ բարդեցված տարբերակներով

- երևակայական, ստեղծագործական կարողություններ

✚ Նյութը մատուցել որպես համաձայնեցված որոշման ուսումնասիրություն կամ քննարկման ներկայացվող դեպքի անմշակ նկարագրություն

- խմբային (թիմային) աշխատանքի կարողություններ
- միասնական պատասխանատվություն

- որոշումների համատեղ կայացում:

Ը ն թ ա ց ք ը

✚ Առաջին կարևորագույն քայլը ուսումնասիրվելիք դեպքի հնարավորին ամբողջական նկարագրությունն է, ինչի համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հանգամանքներ, որոնք անհրաժեշտ են դեպքի նկարագրությունը շարադրելիս.

Տեսակետներ, որոնցով կարելի է առաջնորդվել այս փուլում

- հեղինակի կամ ներկայացնողի դիրքորոշում
- կողմնակի անձի կամ մի երրորդ կողմի տեսակետ:

✚ Հիմնական, բացահայտված փաստեր, որտեղ`

- առկա են որոշակի կոնֆլիկտներ
- հայտնի են մարդիկ, որոնք ունեն տարբեր տեսակետներ, կարծիքներ
- կան մշակութային, քաղաքական, սոցիալական բնույթ կրող իրողություններ
- տեսանելի են հակասությունը՝ կոնֆլիկտը լուծող իրավիճակներ:

✚ «Լավ» և «վատ» կողմերի այնպիսի հավասարակշռում, որպեսզի շատ պարզունակ և միակողմանի չլինի ճիշտ կողմնորոշումը:

✚ Դեպքի ուսումնասիրման ընթացքում բարձրացված խնդիրների լուծման հնարավոր գաղափարների առաջադրում:

✚ Լավագույն լուծումների սահմանում այն բանից հետո, երբ բերված բոլոր լուծումները քննարկված կլինեն լսարանի կողմից:

Դ ե պ ք ի վ ե ռ լ ո ծ ո լ թ յ ո լ ն

✚ Անցյալի և ներկայի միջև հակասությունների պարզաբանում:

✚ Զուգորդումներ հայտնի նմանատիպ իրավիճակների կամ նախադեպերի հետ:

✚ Դեպքի ուսումնասիրմանը տալ քննարկման բնույթ կամ հարցադրումները տանել համոզելու, ներկայացված տարբերակն ընդունելու ուղղությամբ:

✚ Ոչ միանշանակ պատասխաններ պահանջող հարցերի կարևորում կամ պատ-
րաստի որոշումների քննարկում և ընդունում՝ ըստ որոշակի համոզմունքների:

Հ ու շ ու մ դ ե պ ք ի ն եր կ ա յ ա ց մ ա ն վ եր ա բ եր յ ա լ

✚ Դեպքի վերաբերյալ տեղեկատվությունը կարող է շարադրվել փաստագրա-
կան տեսքով (հաղորդագրություն), կամ ներկայացվել խոսքային և տեսողական միջոցներով
(տեսագրություն կամ լուսապատկերների ցուցադրություն):

✚ Իրավիճակին վերաբերող նյութի ընտրությունը կամ ինքը՝ իրավիճակը, պետք է
արտացոլի այն պրոբլեմները, որոնց հետ կարող են առնչվել սովորողները իրականութ-
յան մեջ: Խումբն իր տրամադրության տակ պետք է ունենա անհրաժեշտ տվյալներ, բայց
միևնույն ժամանակ չծանրաբեռնվի տեղեկատվությամբ: Լրացուցիչ տվյալները կարելի է
հաղորդել ավելի ուշ կամ խմբի պահանջով:

✚ Այլընտրանքի (ալտերնատիվի) առկայություն.

Ընտրված հարցը պետք է բավականին ընդգրկուն լինի, որպեսզի տարբեր
լուծումներ առաջադրելու հնարավորություն ընձեռի: Պրոբլեմները, որոնք ունեն մեկ ճիշտ
պատասխան, այս մեթոդի կիրառման ժամանակ ցանկալի չեն:

✚ Փոքրաթիվ խումբ. որքան մեծ է խումբը, այնքան ծանր և ոչ ճկուն է դառնում
այս մեթոդի կիրառումը: Դիպվածի ուսումնասիրման մեթոդով օպտիմալ արդյունք
ստանալու համար ցանկալի է սահմանափակել մասնակիցների քանակը: Սակայն եթե
խումբը մեծ է, կարելի է այն բաժանել փոքր ենթախմբերի (4-5 հոգուց բաղկացած), որոնցից
յուրաքանչյուրը կզբաղվի ներկայացված պրոբլեմի մասնավոր հարցով:

ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Հարգելի գործընկերներ, այս ձեռնարկում ուսուցման արդյունքների ստուգմանն ու գնահատմանն անդրադառնալը նպատակ ունի հիմնախնդիրը դիտարկել կրտսեր դպրոցի առանձնահատկությունների տեսանկյունից: Առաջին հերթին կարևոր է **գնահատումը** դիտարկել որպես ուսուցման գործընթացի անքակտելի մաս, ապա քննարկել նրա գործիքակազմը, որի ամենագործածական ձևը եղել և մնում է թվանշանային կամ բալային գնահատումը: Եվ, երբ ասվում է, որ տարրական դպրոցում «չենք գնահատում»՝ նկատի ունենք թվանշանը, բալը կամ դրանց զուգադրվող այլ միջոցներ (աստղիկներ, ծաղիկներ...) բացառելը:

Դպրոցի կարևորագույն խնդիրներից է հասնել այն բանին, որ աշակերտն իր կրթությունը չընկալի միայն որպես իր նկատմամբ կիրառվող արտաքին ազդեցություն, այլ այն լինի ինքնազարգացման նրա ներքին ձգտումը, պատասխանատվությունը, այսինքն՝ սովորողի մեջ ինքնակրթության, ինքնազարգացման և ինքնակատարելագործման պահանջը:

Սրան նպաստելու ճանապարհներից մեկը սովորողներին սեփական ուսումնառության և գնահատման գործընթացի մեջ ընդգրկելն է, այսինքն՝ ինքնագնահատման հմտություններ զարգացնելը՝ սեփական առավելություններն ու թերությունները հասկանալը, տեսնելն ու ընկալելը, ուսուցման գործընթացում դրանց ուղղությամբ աշխատելու ուղենիշներ ձեռք բերելը:

Ուրեմն, գնահատումը ևս ուսումնական գործընթաց է՝ ապահովելու սովորողի ձեռքբերումների և թերացումների գիտակցումն ու դրանցով պայմանավորված հետագա քայլերի հստակ պատկերացումը:

Գնահատումը, երբ այն իրականացվում է, որպես քննարկում, մեկնաբանություն, վերլուծություն, ինքնաստուգում, փոխստուգում և այլն, կարող է.

- Համոզել ովորոշին՝ արդյո՞ք ճիշտ է հասկացել ուսումնական խնդիրը, նպատակը, ուսումնական պահանջները (դա կարելի է անել ուսուցչին հարցեր տալով, ճշտելով առաջադրանքի պայմանները, տվյալները ճշտելով):

- Առաջադրանքի կատարման ընթացքում ստուգել միջանկյալ արդյունքները, վերահսկել յուրացման ընթացքը:

- Ամփոփել, վերանայել և ստուգել ստացած արդյունքները:

- Առաջ բերել հարցեր, պնդումներ, կարծիքներ. «ինչո՞ւ սխալվեցինք», «ուրիշ ի՞նչ տարբերակ կարելի էր ընտրել», «ապացուցենք, որ պնդումը ճիշտ է կամ՝ ոչ»: «Մեկնաբանել պատասխանը», «Ի՞նչ ես կարծում...», «Համաձայն ես.....», «Առաջարկի՞ր խնդրի լուծման քո տարբերակները» և այլն:

Գնահատման հմտության ձևավորման կարևոր պայման է սովորողների ներգրավումը փոխադարձ ստուգման և գնահատման տարբեր ձևերի մեջ: Այս նպատակով դասագրքում բազմաթիվ են առաջադրանքները, որոնք սովորողները պետք է կատարեն զույգերով, երբեմն նաև՝ խմբով: Այսպես՝ փոխադարձ ստուգման և գնահատման տարբերակ կարող են լինել.

1. գրավոր/ բանավոր պատասխանների փոխադարձ ստուգումը,
2. ինքնուրույն աշխատանքների ստուգումը, շտկումը, ամփոփումն ու ներկայացումը,
3. փոխստուգման թերթիկներ մշակելն ու կիրառելը,
4. որպես «խորհրդատուներ» հանդես գալով՝ փոխօգնություն ցուցաբերելը և այլն:

Այս պարագայում կարևոր է ոչ այնքան փոխստուգման փաստը, որքան այն, որ այս մոտեցումը սովորողներին մղում է ակտիվության, զարգացնում է համագործակցելով աշխատելու, սեփական գործողությունները վերահսկելու, գործունեության արդյունքում ձեռք բերածը գնահատելու ունակություններ և հմտություններ:

Ըստ ուսումնական գործընթացի նպատակի՝ կիրառվում են գնահատման հետևյալ տեսակները.

- 1 *նախնական գնահատում*, որը բացահայտում է սովորողների պատրաստվածության աստիճանը, ինչը օգնում է պլանավորել ուսուցման հետագա ընթացքը.

- 2 *ընթացիկ գնահատում*, որի միջոցով ստուգվում է ուսումնական նյութի առանձին միավորի կամ դրա մի մասի յուրացման աստիճանը,

3 *ամփոփիչ գնահատում*, երբ ստուգվում է ամբողջական թեմայի, դասընթացի, առարկայի յուրացման աստիճանը,

4 *հայտորոշիչ գնահատում*, երբ ճշգրտվում է ուսումնական նյութի յուրացման տարրապատկերը,

5 *ձևավորող գնահատում*, երբ ճշգրտվում է դասավանդվող նյութի բովանդակությունը, ծավալը, խորությունը, ուսումնական նյութը յուրացնելու նվազագույն շեմը, դասավանդման մեթոդներն ըստ սովորողների համակազմի (ներուժ, պատրաստվածություն, շահագրգռվածություն, հետաքրքրվածություն...).

6 *հետազոտական գնահատում* հետազոտվում են ուսումնական գործընթացի կազմակերպումը և ուսուցման արդյունքները:

Հարկ է նշել, որ ստուգման, գնահատման նշված գործընթացները տարրական դպրոցում իրականացվում են սովորողի ուսումնական գործունեության արդյունքը **վերլուծելու, որակավորելու, արժևորելու** շեշտադրմամբ:

Գնահատման գործիքներ

Սովորաբար գնահատման համար կիրառվում են հետևյալ միջոցները կամ գործիքները.

- առաջադրանքի կատարում (տարաբնույթ ստեղծագործական աշխատանքներ, որ պահանջում են որոշակի գիտելիքների, կարողությունների/հմտությունների և արժեհամակարգի դրսևորումներ)

- *հարցում (հարցարան)*

- *ուսումնական թղթապանակ*

- *թեստ*

- *ստուգաթեստ*

- *գնահատման սանդղակ (ռուբրիկ)*

- *ցուցադրություն և այլն:*

Գնահատման գործընթացում անհրաժեշտ է.

- անհատական մոտեցում ցուցաբերել, հաշվի առնել սովորողի անձը և նրա հնարավորությունները:

- Տարբերակված մոտեցում ցուցաբերել: Միևնույն որակի գնահատումը պետք է տարբեր լինի կախված այն բանից, թե ում համար է նախատեսված՝ սովորողի (բացատրելու, մեկնաբանելու, վերլուծելու, մատնանշելու, ուղղորդելու հետագա գործողությունները), ծնողի

(քննարկելու, ներկայացնելու, մեկնաբանելու, վերլուծելու, խորհրդակցելու և այլն), թե ուսուցչի (մշտադիտարկում, ուսումնասիրում, հետազոտում, պլանավորում և այլն):

- Անձնային որակներին վերաբերող գնահատումը, որը նկարագրական կամ բնութագրական է, հրապարակայնորեն չանել:

- Սովորողին բացատրել գնահատման չափանիշը, հիմնավորել, արժևորել դիտարկումները:

- Գնահատումը չօգտագործել պիտակավորման նպատակով, գնահատել/արժևորել գիտելիքը, հմտությունը, արժեքները և չթիրախավորել անձը:

Արդյունավետ ուսուցում կարելի է իրագործել միայն այն դեպքում, երբ սովորողին պարզ լինի, թե ինքն ինչ գիտի, հասկանա, թե ուսումնական տվյալ փուլի վերջում ինչ պետք է իմանա, հասկանա առաջադրանքի բուն իմաստը և ուսումնական նյութի ուսուցման ավարտին ի վիճակի լինի կատարելու ամբողջ աշխատանքը:

Արդյունավետ ուսուցման համար խիստ կարևոր է աշակերտներին քաջատեղյակ դարձնել ուսուցման նպատակներին, հստակ ներկայացնել դրանց հասնելու քայլերը: Անհրաժեշտ է աշակերտի մեջ արթնացնել սովորելու ցանկություն՝ ստանձնելով սեփական ուսումնառության պատասխանատվությունն ու վերահսկողությունը.

- ո՞րն է իմ ուսումնական մոտակա նպատակը,
- այդ նպատակին հասնելու ճանապարհին ի՞նչ ձեռքբերումներ ունեմ,
- այդ նպատակն իրականացնելու համար ի՞նչ պետք է անեմ:

Հայտորոշում. ուսուցման գործընթացի հաջողությունը մեծապես պայմանավորված է ընթացիկ վիճակի ճիշտ հայտորոշմամբ, ինչին ընդունակ է հենց ինքը՝ սովորողը: Հայտորոշիչ ուսումնասիրման նպատակն է՝ պարզել ուսումնական նյութի կամ հմտության յուրացման գործում աշակերտի ձեռքբերումները, թերություններն ու սխալները:

Գնահատման առանձնահատուկ տեսակ է հայտորոշիչ թեստը: Դրա նպատակն է՝ որոշել, թե արդյոք սովորողը պատրաստ է ուսումնառության հաջորդ քայլին:

Հայտորոշիչ թեստի բնութագրիչ առանձնահատկություններ են.

- կարճ ժամանակում, արագ կատարվող,

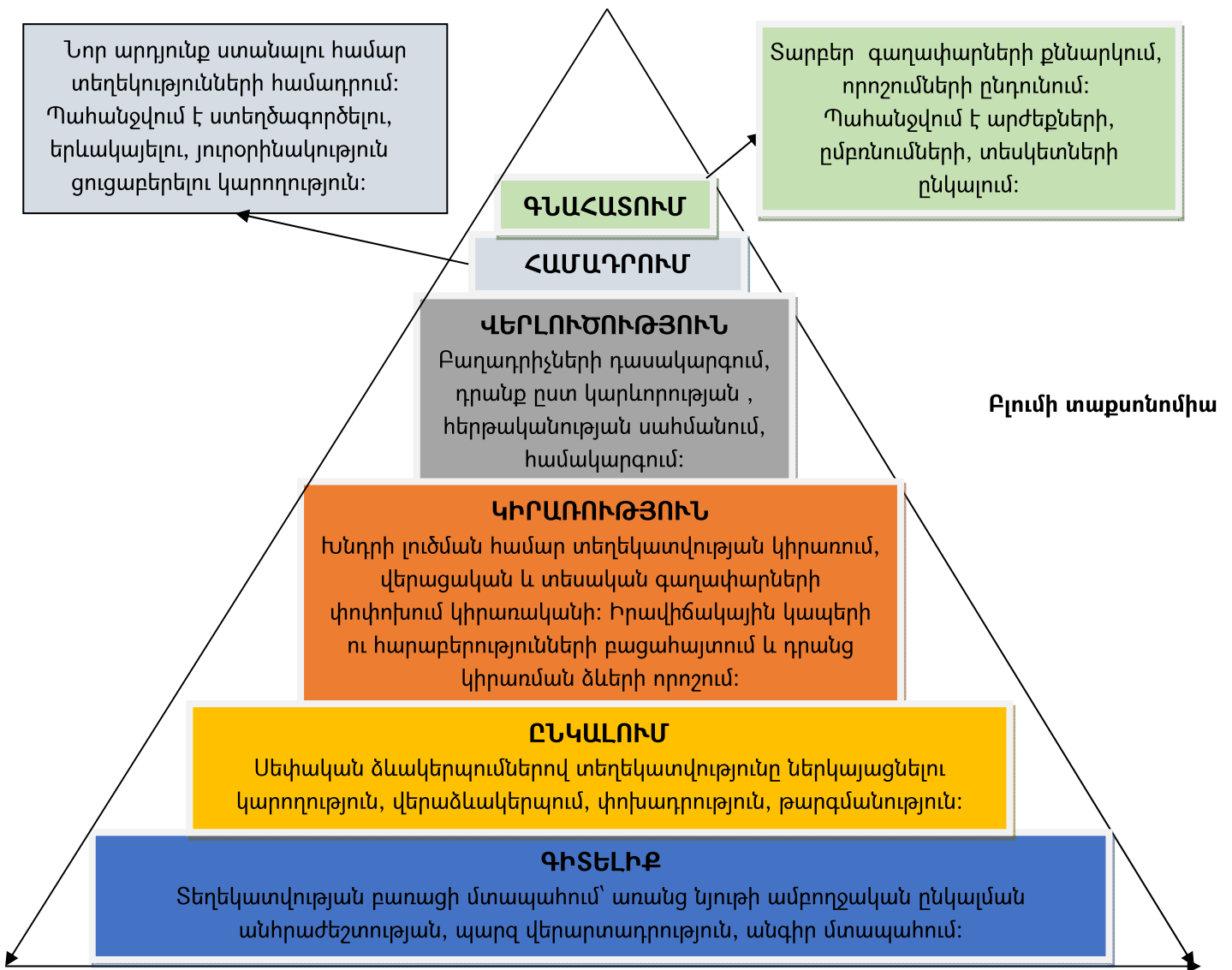
- որոշակի ուսումնական խնդրին ուղղված,
- արագ է ստուգվում և արժևորվում,
- սովորողների մեծ մասի համար թեստը մատչելի է (միջին մակարդակ)
- արդյունքները հեշտ վերլուծելի են,
- արդյունքները վերլուծելով և մեկնաբանելով՝ կարելի է որոշել աշակերտների հետագա անելիքները:

Նման թեստային փաթեթներում կարելի է ներառել հետևյալ տիպերի թեստային առաջադրանքների.

- պատասխանի ընդարձակ շարադրմամբ,
- ճիշտ պատասխանի ընտրությամբ,
- կարճ պատասխան պահանջող,
- համապատասխանեցման պահանջով,
- բաց թողածը լրացնելու պահանջով,
- ապացուցում պահանջող,
- գծապատկերի կազմման պահանջով,

Հանրակրթության նպատակներից մեկն է՝ աշակերտին սովորեցնել ձեռք բերած գիտելիքներն ու կարողությունները կիրառել կյանքում հանդիպող տարբեր գործնական խնդիրներ լուծելիս: Գործնական են այն աշխատանքները, որոնք վերաբերում են սովորողների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների գործնական կիրառություններին, որոնց դրսևորումները (բնականաբար տարբեր մակարդակներով) հենց ձեռք բերածի գնահատականն են:

Գործնական աշխատանքները, փորձերը, ուսումնասիրությունները, նախագծային աշխատանքները, ստեղծագործական մոտեցումներ են ենթադրում և ուսուցումը բարձրացնում են Բլումի հայտնի տաքսոնոմիայի վերին մակարդակներ:

Չմոռանանք շեշտել, որ գործնական, խմբային, նախագծային աշխատանքների հիմնական նպատակներից ու խնդիրներից են սոցիալական հմտություններ ձևավորել և զարգացնելը, որոնք գնահատելը, թերևս ամենաբարդն է:

Սովորողներին ներկայացվող չափորոշչային և ծրագրային պահանջներին համապատասխան, նախատեսվում են տարբեր բնույթի ու տիպի գործնական աշխատանքներ.

- հարցումների, դիտարկումների միջոցով տվյալների հավաքում և օգտագործում աղյուսակների և գծապատկերների տեսքով,
- մոդելների, ձևանմուշների և մանրակերտերի (մակետների) պատրաստում,
- ներկայացումներ պաստառների, ցուցափեղկերի (ստենդներ), տեսաֆիլմերի, էլեկտրոնային ռեսուրսների կիրառմամբ
- լաբորատոր աշխատանքների կատարում,
- երևակայական, ստեղծագործական գաղափարների կերպավորման փորձեր և այլն:

Գործնական աշխատանքները գնահատվում են տարբեր ստուգատեսների, ունկնդրումների, ցուցադրությունների, ցուցահանդեսների, զեկույցների ու ներկայացումների միջոցով՝ տրված գործնական առաջադրանքին բնորոշ գիտելիքների կարողությունների, հմտությունների, ինչպես նաև արժեհամակարգի դրսևորումներին համապատասխան:

Այս ամենը բարեխղճորեն վերլուծելու, քննարկելու և հաղորդելու կարիք ունի՝ հաշվի առնելով.

- առաջադրանքի կատարման համար նախապես առաջադրված չափանիշներին համապատասխան (բնութագրական չափանիշներով ռուբրիկ) արդյունքի դրսևորումը,
- նորովի կամ ստեղծագործական մոտեցումը,
- առաջադրանքի համար անհրաժեշտ և նպատակային քայլեր կատարելու կարողությունը,
- գործողությունների արդյունքները վերլուծելու և հաղորդելու և ներկայացնելու կարողությունը:

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՂ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Կրթական բարեփոխումների ներկա փուլում առավել արդիական է դառնում գնահատումը դիտարկել որպես ուսուցման արդյունքների խորացման, զարգացման, ամրապնդման միջոց: Ասել է, թե գնահատումը ուսուցման գործընթաց է իր գործիքակազմով և մեթոդներով:

Ուսուցանող գնահատումը սովորողի կրթական առաջընթացն ապահովելու նպատակով ուսուցումը յուրովի կարգավորող և ուղղորդող գործընթաց է: Նման գնահատման նպատակն է՝ ճշգրտել ուսումնական նյութի բովանդակությունը, ծավալը, խորությունը, ընտրել արդյունավետ մեթոդները, շարունակաբար բացահայտել յուրացման մակարդակները, և դրանց օգնությամբ աշակերտի համար ըմբռնելի դարձնել ուսման նպատակները:

Ուսուցանող գնահատումը հնարավորություն է տալիս ուսուցչին պարզել ուսումնական գործընթացում յուրաքանչյուր աշակերտի, խմբի, դասարանի ձեռքբերումները, դժվարությունները, խոչընդոտները, բացթողումները, և իրավիճակի վերլուծությունից հետո մշակել գործողությունների հետագա քայլերը:

Գնահատման այս ձևի առանձնահատկություններից է հետադարձ կապի մշտական առկայությունը: Հետադարձ կապը մեկնաբանությունների, վերլուծությունների միջոցով պետք է հանգեցնի դասավանդման ընթացքում ծագած թերությունները շտկող գործողությունների: Այդ դեպքում սովորողը համեմատվում է **բացառապես ինքն իր հետ**՝ պարզելով իր առաջընթացը:

Սովորողներն ուսուցչի օգնությամբ, ինքնագնահատմամբ ու փոխգնահատումներով պարզում են տվյալ ուսումնական նյութի ամեն մի քայլի յուրացման աստիճանը և իրենց առաջադիմության իրական պատկերը:

Հետադարձ կապը առաջադրվող ջանքերի ու առաջարկվող լուծումների, ուղիների բարելավման մասին է: Սա յուրովի շփում է ուսուցման գործընթացում ներգրավված սուբյեկտների միջև (աշակերտ, ուսուցիչ, տնօրինություն, ծնող և այլք)՝ անդրադարձ, արձագանք, մեկնա-

բանություն, վերաբերմունք, փոխազդեցություն, ներգործություն, օգնություն, խորհրդատվություն, համագործակցություն և այլն:

Ուսուցանող գնահատումը՝ ձեռքբերումների և հնարավորությունների առկա և ցանկալի մակարդակների միջև եղած ճեղքվածքի վրա ուշադրության սևեռումն է, հնարավոր բոլոր ձևերով սովորելուն աջակցելը: Ձևավորող գնահատումն, իր հերթին, ուսուցանող գնահատման ենթամաս է, որի գործառույթը ուսումնական նյութը յուրացնելու ընթացքում աշակերտի թույլ տված թերըմբռնումներն ու սխալները հայտնաբերելը և դրանք վերացնելն է համատեղ աշխատանքով:

Ուսուցանող գնահատման իրականացման նպատակով կարելի է օգտագործել աշխատանքների հետևյալ ձևերն ու տարատեսակները՝

- ինքնուրույն կամ զույգերով կատարման առաջադրանք,
- բանավոր հարցում,
- տնային հանձնարարություն,
- խմբային աշխատանք,
- համագործակցություն, նախագիծ,
- բաց հարցերով քննարկում,
- ինքնագնահատում,
- փոխադարձ գնահատում,
- գործնական աշխատանք:

ԻՆՔՆԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Հանրակրթության պետական նոր չափորոշչի հիմնական կարողունակություններից է սովորել սովորելու կարողունակությունը. «Սովորողներն ինքնուրույն և մյուսների հետ համատեղ արդյունավետ սովորում և աշխատում են կյանքի տարբեր իրավիճակներում: Նրանք ճանաչում են իմացածի և չիմացածի սահմանները: Սովորողները ինքնակազմակերպվում են և ձևավորում են ժամանակի արդյունավետ կառավարման հմտություն: Նրանք կարողանում են գնահատել սեփական և մյուսների հնարավորությունները: Սովորելու ընթացքում աշակերտ-

ները ձևավորում են իրողությունները քննադատաբար և բազմակողմանի ուսումնասիրելու, վերլուծելու, հնչպես նաև ստեղծագործական ու նորարար մոտեցումներ կիրառելու ունակություներ...»:

Սովորողի՝ հնքնավերլուծության, հնքնաճանաչման և հնքնագնահատման կարողությունների խթանմանը և հնքնազարգացմանը էապես նպաստում են նաև ձևավորող գնահատման գործիքները, մասնավորապես՝ հնքնագնահատումը:

Ինքնագնահատում իրականացնելիս սովորողը ոչ թե զուտ մեխանիկական աշխատանք է իրականացնում, այլ գործի է դնում իր իմացությունը, վերաբերմունքը, մտածողությունը՝ հիմքեր ստեղծելով ստեղծագործական մտածողության համար: Ինքնագնահատման հիմքը վերլուծությունն է, անդրադարձը՝ կատարվածին (ռեֆլեքսիա), որը վերաբերում է ոչ միայն արդյունքներին, այլև գործընթացին, ներդրած ջանքերին, վերաբերմունքին, անցած ճանապարհին և այլն: Ինքնագնահատման համար օժանդակող գործիք կարող է դառնալ սանդղակաշարը (ռուբրիկ)՝ հստակ մշակված չափանիշներով:

Ինքնագնահատման մի գործիք է «Գնահատման անիվը»: Օրինակ խմբային աշխատանքի ավարտին աշակերտներից յուրաքանչյուրին կարելի է առաջարկել ընդհանուր առմամբ այսպիսի տեսք ունեցող «գնահատման անիվ»:

Գործիքն ուղղելով առարկայական վերջարդյունքների ապահովմանը՝ աշակերտին կարելի է ուղղել հետևյալ հարցը և հանձնարարել լրացնել անիվը:

Ինչպե՞ս ես գնահատում քո մասնակցությունը թիմային աշխատանքներին: Գնահատի՛ր՝ յուրաքանչյուր գույնի մեջ գրելով «Շատ լավ», «Լավ», «Ոչ այնքան լավ», «Վատ» բաներից մեկը:

Մեկ այլ դեպքում, աշակերտներին օժանդակելու նպատակով անիվի յուրաքանչյուր բաժնի համար կարելի է առարկայի վերջնարդյունքներից տվյալ թեմայի կամ նյութի ուսումնասիրման արդյունքի չափանիշներ ընտրել: Այսինքն չափանիշները մշտապես կարելի է փոփոխել՝ կապված ուսումնական նյութից անկնկալվող ձեռքբերումների:

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Փոխադարձ գնահատումը ձևավորող գնահատման գործիքներից է և կարող է իրականացվել հետևյալ փոխներգործություններով..

սովորող - սովորող,

խումբ - խումբ,

սովորող - խումբ:

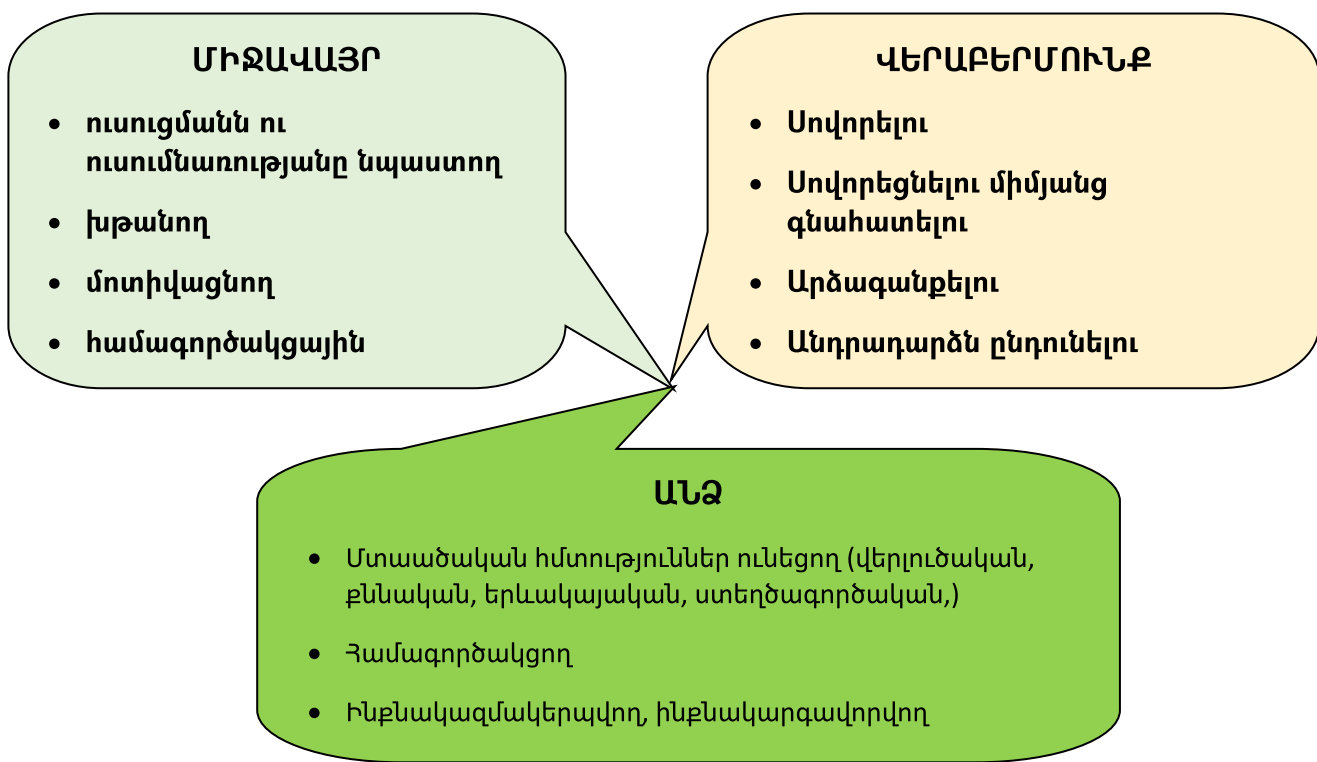
Փոխադարձ գնահատման միջոցով սովորողները բացահայտում են իրենց աշխատանքի ուժեղ և թույլ կողմերը, սխալները, անհրաժեշտության դեպքում ստանում են լրացուցիչ առաջադրանքներ և հանձնարարություններ՝ բացթողումները լրացնելու սխալները շտկելու համար:

Կարևոր է, որ ուսուցչի կամ դասընկերոջ կողմից ապահովվի սովորողի առաջընթացը խթանող հետադարձ կապ: Այն կօգնի սովորողին գնահատել իր ուսումնառության ընթացքը: Էական է, որ փոխստուգում իրականացնող սովորողն իր դասընկերոջ աշխատանքը գնահատելիս լինի օբյեկտիվ և պարզաբանի դիտարկումները և հարցեր տա:

Այլ միջոցների հետ մեկտեղ, փոխադարձ գնահատումը նպաստում է կրթության որակի բարելավմանը և պահանջում է անձնական պատասխանատվություն, անդրադարձ կատարե-

լու սեփական ուսումնառությանը, դիտարկումների հիմնավորվածություն և փաստարկվածությունն ապահովելու, արդյուքնում՝ ինքնագնահատում իրականացնելու:

Փոխադարձ գնահատման համար անհրաժեշտ է ստեղծել համապատասխան միջավայր, ապահովել սովորողների կողմից դրական վերաբերմունք, համագործակցային փոխհարաբերություններ, աջակցող, արձագանքող որակներ: Փոխադարձ գնահատում կարելի է իրականացնել բանավոր, մշակված ռուբրիկներով, հարցաշարերով և այլն:

Փոխադարձ գնահատում իրականացնելու համար կազմակերպչական կարևոր պայման է, որ ուսուցիչը աշակերտների հետ միասին ընտրի առաջադրանքը, նրանց հետ մշակի և քննարկի ռուբրիկը (գնահատման սանդղակը)՝ համապատասխան չափանիշներով:

Փոխադարձ գնահատման գործընթացը կարելի է ներկայացնել հետևյալ քայլաշարով

ԿԱՐՈՂՈՒՆԱԿԱՇԵՆ ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ

Գիտենք՝ ուսուցչի աշխատանքի արդյունավետությունը պայմանավորված է դրա նախապես պլանավորմամբ, որպեսզի ապահովվեն գործողությունների քայլերի հաջորդականությունը, դրանց կապերն ու անցումները, որպեսզի աշխատանքը դառնա նպատակային և արդյունավետ՝ ձախողումները հնարավորինս բացառելու համար:

Պլանավորման գործընթացում կարևորվում է դասի նպատակի, խնդիրների և վերջնարդյունքների սահմանումը :

Գիտենք՝ **նպատակը** նկարագրում է ուսուցման ցանկալի արդյունքը կամ արդյունքները: Այսինքն՝ այն ինչին ձգտում է հասնել ուսուցիչն իր և աշակերտների ջանքերով:

Նպատակները պետք է լինեն՝

- իրատեսական,
- կոնկրետ
- չափելի
- ցանկալի արդյունքը նկարագրող:

Խնդիրը քայլ է դեպի նպատակը, մատնանշված գործողություններ, որոնք տանում են դեպի նպատակի իրականացում: Այսինքն, դրանք այն քայլերն են, որոնք օգնելու են հասնել նպատակին:

Միևնույն նպատակի համար կարող են առաջադրվել տարբեր խնդիրներ, որոնք կլինեն միջոց՝ նպատակին հասնելու համար: Եթե դասի ընթացքում չեք հասել նպատակին, մի՛ փոխեք այն (եթե, իհարկե, այն հստակ ու ճիշտ է ձևակերպված և բխում է Չափորոշից) հարկավոր է փոխել խնդիրները, որոնք կօգնեն արձանագրելու ակնկալվող արդյունքները՝ վերջնարդյունքները:

Կարողունակահեն դաս պլանավորելու համար անհրաժեշտ է՝

- ուսումնասիրել մայրենի պետական, առարկայական չափորոշիչները և առարկայական ծրագիրը
- ծանոթանալ ՀՊՁ-ով և առարկայական ծրագրով սահմանված վերջնարդյունքներին,
- դիտարկել ՀՊՁ-ով և առարկայական ծրագրով սահմանված վերջնարդյունքների կապը,
- տեղայնացնել ՀՊՁ-ով և առարկայական ծրագրով սահմանված վերջնարդյունքները տվյալ դասի շրջանակում,
- պլանավորել օրվա դասը՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով կարողունակությունների զարգացման այն չափաբաժնին, որը պետք է ընդգրկել տվյալ դասի բովանդակության մեջ,
- ապահովել անհրաժեշտ գիտելիքների յուրացման, հմտություններ, արժեք և դիրքորոշում ձևավորելու մանկավարժական պայմանները,
- կատարել դասագրքում տրված առաջադրանքները՝ առաջնորդվելով դրանք սովորողների կարիքներին նպատակաուղղելու և վերջնարդյունքներն ապահովելու խնդիրներին:
- կիրառել հետադարձ կապ՝ ուսումնական գործընթացի արդյունավետությունը բարձրացնելու համար:

Ստորև դասի պլանավորման նմուշօրինակներ են, որոնք կօգնեն կողմնորոշվելու կարողունակահեն/վերջնարդյունքահեն դաս պլանավորելու համար:

Առաջարկում ենք դաս պլանավորման քայլաշար.

1. առարկա
2. դասարան
3. թեմա
4. նպատակ
5. խնդիրներ
6. վերջնարդյունքներ

7. կարողունակություն
8. խաչվող հասկացություն
9. միջառարկայական և ներառարկայական կապ
10. անհրաժեշտ ռեսուրսներ
11. դասի ընթացք*
12. հետադարձ կապ /ռեֆլեքսիա/:

Հարկ ենք համարում նշել, որ ներկայացված դասի պլաններն ընդամենը կարողունակությունների զարգացմանն ուղղված դասի պլաններ են: Դրանք կարող են փոփոխվել՝ հաշվի առնելով դասի տեսակը, նպատակը, սովորողների կարիքները և այլն:

ՄԱՅՐԵՆԻ

2-րդ դասարան

<i>Դասի լայն թեման</i>	Ես կարող եմ:
<i>Դասի նեղ թեման</i>	Համառ մրջյունը
<i>Դասի նպատակը</i>	<ul style="list-style-type: none"> • ընթերցել տեքստը՝ ճիշտ, վարժ և հասկանալով • վերարտադրել տեքստի բովանդակությունը • ձևավորել ստեղծագործական կարողություններ • ստանձնել պատասխանատվություն իր կատարած գործի և մարդկանց նկատմամբ:
<i>Դասի խնդիրները</i>	<ul style="list-style-type: none"> • լուռ ընթերցել տեքստը • պատասխանել հարցադրումներին • կատարել առաջադրանք 8-9-րդ • կատարել առաջադրանք 12-13-րդ
<i>Դասի ընթացքում զարգացող վերջնարդյունքները</i>	<ul style="list-style-type: none"> • ընթերցի գրական պարզ տեքստեր • վերարտադրի պատմությունը • հարցերի միջոցով պատմի իր տեսածի, ցանկությունների մասին • հասկանա տեքստի հիմնական միտքը • խոսքի մեջ տարբերակի վանկը, բառը • համագործակցի ընկերների հետ

Կարողունակություն	<ul style="list-style-type: none"> • լեզվական • տնտեսական
Կապը ՀՊՁ ի հետ	<p>S1 ազատ գրավոր և բանավոր հաղորդակցվի գրական հայերենով, կարդա, հասկանա, վերարտադրի պարզ գեղարվեստական և տեղեկատվական տեքստեր, ձևակերպի տեքստի հիմնական գաղափարը (ազգային փոքրամասնությունների պարագայում կարող է նաև իր մայրենի լեզվով, իսկ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի դեպքում՝ համապատասխան այլընտրանքային հաղորդակցման միջոցով)։</p> <p>S7, մտքերն արտահայտելիս բերի պարզ հիմնավորումներ, կատարի ընդհանրացումներ և պարզ դասակարգումներ։</p> <p>S8 դրսևորի տրամաբանական և ստեղծագործական մտածողություն, կարողանա անդրադառնալ ու արձագանքել սեփական և ուրիշների ստեղծած աշխատանքին։</p> <p>S15 օգտագործի տարբեր եղանակներ թեման պատկերավոր և ընկալելի ներկայացնելու համար։</p> <p>S25 ճանաչի և համադրի տարբեր զգայարաններով ստացած տեղեկությունները, կիրառի դրանք աշխարհաճանաչողության գործում։</p> <p>S26 արտահայտի սեփական մտքերը, զգացմունքները, կարիքները և ցանկությունները, գիտակցի իր յուրահատուկ լինելը։</p>
Ինչպիսիք հասկացությունները	Համակարգ և մոդել Միմյանց հետ որոշակի կապեր ունեցող տարրերի ամբողջություն:
Միջառարկայական կապ	<ul style="list-style-type: none"> • Ես և շրջակա աշխարհը
Գնահատում	<ul style="list-style-type: none"> • Ձևավորող գնահատման գործիքների կիրառմամբ կստուգվեն սովորողների ուսումնական ձեռքբերումների մակարդակը:

ՄԱՅՐԵՆԻ

2-րդ դասարան

Դասի լայն թեման	Եկեք տանեմ:
Դասի նեղ թեման	Քո տունը հեղ. Լիպարիտ Սարգսյան
Դասի նպատակը	<ul style="list-style-type: none"> զարգացնել տեքստն անգիր վերարտադրելու կարողություն մտքերն անկաշկանդ արտահայտելու, տարբեր փաստարկներով խոսելու կարողությունների ձևավորում գիտակցել հայրենիքում մեծանալու, հայրենիքի բարգավաճման համար իր սեփական ներդրումն ունենալու, միգրացիայի /մարդկանց տեղաշարժի/ հնարավոր անհարմարությունները վեր հանելու կամ միգրացիայի պայաններում՝նոր միջավայրին հարմարվելու անհրաժեշտության մասին:
Դասի խնդիրները	<ul style="list-style-type: none"> անգիր վերարտադրել բանաստեղծությունը պատասխանել բնագրին կից հարցերին կատարել առաջադրանք 9-րդ, 10-րդ /բնակավայրում իր ներդրումն ունենալ, հարազատ մնալ իր հայրենիքին, նպաստել նրա բարգավաճմանը կատարել առաջադրանք 6-րդը /մարդկանց տեղաշարժեր, հարմարումներ կամ հնարավոր անհարմարություններ/
Դասի ընթացքում զարգացող վերջնարդյունքները	<ul style="list-style-type: none"> անգիր վերարտադրի բանաստեղծությունը հարցերի միջոցով պատմի իր տեսածի, ցանկությունների մասին հասկանա տեքստի հիմնական միտքը սկարագրի իր բնակավայրը, վերլուծի առկա խնդիրներն ու մտածի դրանց լուծման ուղիների մասին՝ կազմակերպելով խմբային քննարկումներ: խոսքի մեջ օգտագործի հոմանիշ, հականիշ բառեր համագործակցի ընկերների հետ ցուցաբերիպատասխանատվություն, հոգատար

	վերաբերմունք իր բնակավայրի նկատմամբ
Կարողունակություն	<ul style="list-style-type: none"> • լեզվական գրագիտության • տնտեսական
Կապը ՀՊՁ ի հետ	<p>S1 ազատ գրավոր և բանավոր հաղորդակցվի գրական հայերենով, կարդա, հասկանա, վերարտադրի պարզ գեղարվեստական և տեղեկատվական տեքստեր, ձևակերպի տեքստի հիմնական գաղափարը (ազգային փոքրամասնությունների պարագայում կարող է նաև իր մայրենի լեզվով, իսկ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի դեպքում՝ համապատասխան այլընտրանքային հաղորդակցման միջոցով)։</p> <p>S7, մտքերն արտահայտելիս բերի պարզ հիմնավորումներ, կատարի ընդհանրացումներ և պարզ դասակարգումներ։</p> <p>S8 դրսևորի տրամաբանական և ստեղծագործական մտածողություն, կարողանա անդրադառնալ ու արծազանքել սեփական և ուրիշների ստեղծած աշխատանքին։</p> <p>S15 օգտագործի տարբեր եղանակներ թեման պատկերավոր և ընկալելի ներկայացնելու համար։</p> <p>S25 ճանաչի և համադրի տարբեր զգայարաններով ստացած տեղեկությունները, կիրառի դրանք աշխարհաճանաչողության գործում։</p>
Խաչվող հասկացությունները	<p>Կառուցվածք և գործառույթ</p> <p>Գործառույթը կառուցվածքից բխող գործունեություն է։ Փոխվում է կառուցվածքը, փոխվում են նաև դրանից բխող գործառույթները, կառուցվածքով են պայմանավորված շատ գործառույթներ։</p> <p>Մարդու բնակվելու վայրի փոփոխությունը հանգեցնում է նրա միջավայրի փոփոխությանը։</p>
Միջառարկայական կապ	<ul style="list-style-type: none"> • Ես և շրջակա աշխարհը

Գնահատում	<ul style="list-style-type: none"> • Ձևավորող գնահատման գործիքների կիրառմամբ կատուգվի սովորողների ուսումնական առաջընթացը:
-----------	--

ՄԱՅՐԵՆԻ

2-րդ դասարան

Առարկա	մայրենի
Հայն թեմա	Մի տանիքի տակ
Նեղ թեման	Մեկ և յոթ /հեղ. Ջանի Ռոդարի/
Դասի նպատակը	<ul style="list-style-type: none"> • զարգացնել կարդալու և գրելու կարողությունները • ամրակայել հաղորդակցական և համագործակցային կարողություններ • ընդլայնել աշխարհաճանաչողական գիտելիքները •
Դասի խնդիրները	<ul style="list-style-type: none"> • բնագիրը լուռ կընթերցեն • բովանդակության հիմնական միտքը կվերհանեն՝ առաջադրված հարցերի միջոցով (առաջ. 1-5-րդ) • գրավոր կկատարեն (առաջ. 6-12-րդ) • խմբային աշխատանք՝ ներկայացնեն հերոսներին, կխոսեն նրանց առանձնահատկությունների մասին, <ul style="list-style-type: none"> • կստեղծեն խաղ՝ աշխարհի երեխաների հետ խաղալու համար՝ անկախ լեզվի իմացությունից, • կպատրաստեն տարբեր ազգություններ հիշեցնող դիմակների հավաքածու • կկազմակերպեն ցուցադրություն:

<p>Դասի ընթացքում զարգացող վերջնարդյունքները</p>	<ul style="list-style-type: none"> • հասկանալով և պահանջվող արագությամբ ընթերցի արձակ տեքստը, բացատրի որոշ բառերի իմաստը համատեքստում • լսի հրահանգեր, իրեն ուղղված խոսքը և արձագանքի. • ձևակերպի հարցեր լսածի, տեսածի, զգացածի, ընթերցածի, իրեն հետաքրքրող հարցերի մասին • ճանաչի բառի հիմնական բաղադրիչները (արմատ, ածանց): • ներկայացնի իր և մյուսների, ինչպես նաև տարբեր մարդկանց միջև առկա նմանություններն ու տարբերությունները, խոսի մարդկանց առանձնահատկությունների մասին: • կարևորի ընկերական հարաբերությունները, համագործակցի, դրսևորի դրական վերաբերմունք, ձգտի կոնֆլիկտների խաղաղ լուծմանը:
<p>Կարողունակություն</p>	<ul style="list-style-type: none"> • լեզվական գրագիտության • ժողովրդավարական և քաղաքացիական
<p>Կապը ՀՊՁ ի հետ</p>	<p>S1 .ազատ գրավոր և բանավոր հաղորդակցվի գրական հայերենով, կարդա, հասկանա, վերարտադրի պարզ գեղարվեստական և տեղեկատվական տեքստեր, ձևակերպի տեքստի հիմնական գաղափարը (ազգային փոքրամասնությունների պարագայում կարող է նաև իր մայրենի լեզվով, իսկ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի դեպքում՝ համապատասխան այլընտրանքային հաղորդակցման միջոցով).</p> <p>S7. մտքերն արտահայտելիս բերի պարզ հիմնավորումներ, կատարի ընդհանրացումներ և պարզ դասակարգումներ.</p> <p>S8. դրսևորի տրամաբանական և ստեղծագործական մտածողություն</p> <p>S9. հասկանա իր առջև դրված խնդիրը, մշակի և կատարի քայլեր այն լուծելու համար.</p> <p>S24 ստեղծի ընկերական հարաբերություններ, լսի, հասկանա, ապրումակցի, քաջալերի և աջակցի մյուսներին, համագործակցի, դրսևորի դրական վերաբերմունք, ձգտի կոնֆլիկտների խաղաղ լուծմանը:</p>

<p><i>Խաչվող հասկացություն</i></p>	<p>Պատճառ և հետևանք</p> <p>Մարդկանց միջև առողջ փոխհարաբերությունները հանգեցնում են դրական, խաղաղ միջավայրի ապահովման, որը երաշխիք է կայուն զարգացման: Եվ հակառակը՝ կոնֆլիկտներն ու անհամաձայնությունները, միմյանց նկատմամբ անհանդուրժողականությունը հետևանք են՝ հարաբերությունների սրման և խաղաղության վտանգմանն ամբողջ աշխարհում:</p>		
<p><i>Անհրաժեշտ նյութեր և պարագաներ</i></p>	<p><i>Ուսուցչի համար</i></p>		<p><i>Աշակերտի համար</i></p>
	<p>Ուսումնական գործընթացի մինչ այս պահը կատարած աշխատանքների հետ կապված նյութեր: Թեմատիկ պլանավորում: Ցուցադրության համար անհրաժեշտ նյութեր, նշումներ:</p>		<p>պաստառ քարտեր յուղամատիտներ</p>
<p><i>Դասի ընթացքը</i></p>	<p><i>Սկիզբ</i></p>	<p>Աշխատանքների կազմակերպում, անելիքների նախանշում, վերջնարդյունքների սահմանում</p>	<p>5ր</p>
	<p><i>Աշխատանք բնագրի շուրջ</i></p>	<p>Բնագրի լուռ ընթերցում, ըմբռնման հարցերին պատասխանում և մեկնաբանում Լեզվական նյութի ճանաչում տեքստում</p>	<p>15ր</p>
	<p><i>Գրավոր կարողությունների զարգացում</i></p>	<p>Գրավոր առաջադրանքների կատարում</p>	<p>10ր</p>
	<p><i>Ամփոփում</i></p>	<p>Ստեղծել պաստառ՝ «Խաղաղություն» թեմայով</p>	<p>10ր</p>
	<p><i>Գնահատում</i></p>	<p>Ձևավորող գնահատում. ինքնագնահատման սանդղակ</p>	<p>5ր</p>

Հուշում՝

«Մեկ և յոթ» բնագրում նախատեսվում են աշխարհի երեխաների համար՝ անկախ լեզվի իմացությունից, խաղ ստեղծելու (տե՛ս էջ 50 -րդ՝ առաջ. 13-րդ) և տարբեր ազգություններ հիշեցնող դիմակների հավաքածու պատրաստելու (տե՛ս էջ 50 -րդ՝ առաջ. 14-րդ)/ և ցուցադրություն կազմակերպելու առաջադրանքներ:

Նշենք, որ վերոնշյալ առաջադրանքները պահանջում են առանձին դասաժամեր՝ իրենց բնորոշ դասի կառուցվածք և պլանավորում:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Կրթության մասին» ՀՀ օրենք:
2. «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենք:
3. Հանրակրթության պետական կրթակարգ, ՀՀ կառավարության նիստի N 33 արձանագրային որոշում, 26.08.2004:
4. ՀՀ կառավարության 2010 թ. ապրիլի 8-ի N 439-Ն որոշում:
5. «Հանրակրթության պետական չափորոշիչ», 2010:
6. ՀՀ կառավարության 2021 թվականի փետրվարի 4-ի N 136-Ն որոշում:
7. Հանրակրթության պետական չափորոշիչ
8. 7. Աշոտ Տեր- Գրիգորյան «Մայրենի լեզուն երկրորդ դասարանում»
9. 8. Կ. Թորոսյան, Կ. Չիրուխյան «50 հարց ու պատասխան», Զանգակ-2013
10. Ամիրջանյան Յ.Ա. Մանկավարժություն (ուսումնական ձեռնարկ), Երևան 2005
11. Ա. Արնաուդյան և ուրիշներ. Մասնագիտական զարգացման ձեռնարկ ուսուցիչների համար: ԿԱԻ հրատարակչություն, Երևան 2004.
12. Հովհաննիսյան Ա., Հարությունյան Կ. և ուրիշ. Համագործակցային ուսուցում: Ձեռնարկ.- Եր.:Անտարես, 2006.
13. Օ. Ս.Միքայելյան... Ընթացիկ գնահատման նոր համակարգը որպես կրթության որակի բարելավման խթան «ԿԱԻ», Երևան, 2010

14. Пидкасистый П.И., Педагогика, Москва, 2002

15. В.А.Сластенин. “Общая педагогика”, в двух томах. М. 2002

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Երկու խոսք	2
Ձեռնարկի մասին	6
Բաժին I	8
Առարկայական ծրագիր	8
Բաժին II	14
Խաչվող հասկացություններ	14
Բաժին III	18
«Մայրենի-2» դասագրքի կազմման սկզբունքներն ու առանձնահատկությունները	18
Բաժին IV	34
«Մայրենի-2» դասագրքի բովանդակային քարտեզը	34
Բաժին V	45
Աշխատենք այսպես	45
Խոսք եվ հաղորդակցություն	51
Դերային խաղ	53
Բաժին VI	59
Գնահատում	59
Ուսուցանող գնահատում	66
Ինքնագնահատում	67
Փոխադարձ գնահատում	69
Բաժին VII	72
Կարողունակահեն դասի պլանավորում	72
Օգտագործված գրականության ցանկ	81

*Երաշխավորված է ՀՀ կրթության, գիտության,
մշակույթի և սպորտի նախարարության կողմից*

Անահիտ Արնաուդյան

Մարինե Մանուկյան

ՄԱՅՐԵՆԻ 2

մեթոդական ձեռնարկ

ԷԴԻՔՊՐԻՆՏ

Երևան, Դ. Մայրան 43
հեռ.՝ (374 10) 520 848
www.editprint.am
info@editprint.am

